

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

COUNTERPART
INTERNATIONAL

**КОНСЕПСИЯИ
ТАҲИЯИ БАРНОМАҲОИ
МАЪРИФАТИ ШАҲРВАНДИИ ҶАВОНОН
ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

**Дар асоси чараён ва натиҷаҳои
Барномаи Ҷавонони Пешсаф**

Мундариҷа

Муқаддима	4
I. Муқаррароти умумӣ	7
1.1. Соҳаи истифодашаванда	8
1.2. Заминаи ҳуқуқии меъёрӣ	8
1.3. Маълумоти умумӣ оид ба Барномаи Ҷавонони Пешсаф	8
Шарҳи мафҳуми маърифати шахрвандӣ	11
II. Тарҳрезӣ ва татбиқи барномаи маърифати шахрвандӣ дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ	11
2.1. Ҳамгироии мақсад ва вазифаҳои маърифати шахрвандӣ ба барномаҳои таълимӣ	13
2.2. Таҳияи маводи таълим оид ба маърифати шахрвандӣ	14
2.3. Воситаҳои таълим ва арзёбии маърифати шахрвандӣ	16
III. Тарҳрезӣ ва татбиқи барномаи таҳсилоти ғайрирасмии маърифати шахрвандӣ	18
3.1. Ташкили тренингҳои омӯзишӣ оид ба маърифати шахрвандӣ	19
3.2. Ташкил ва гузаронидани конференс ва форумҳо барои ҷавонон	22
3.3. Ташкил намудани клубҳо, озмунҳо ва маърақаҳои истироҳатӣ-маърифатӣ ва дигар машғулиятҳои баъдидарсӣ оид ба маърифати шахрвандӣ барои ҷавонон	24
VI. Маҳзани маводи таълим оид ба маърифати шахрвандии ҷавонон	26
4.1. Ташкил намудани гӯшаи ахборотӣ оид ба маърифати шахрвандӣ дар мактаб ва ҷамоат	26
4.2. Таҳия ва паҳн намудани китобча, маълумотнома ва овезаҳо оид ба маърифати шахрвандӣ	27
4.3. Ташкил намудани маҳзани мавод оид ба маърифати шахрвандӣ дар китобхонаҳои мактаб ва китобхонаҳои маҳаллӣ	28
4.4. Тарҳрезӣ ва идоракунии сомонаҳои интернетӣ оид ба маърифати шахрвандӣ	28
V. Мусоидат ба пешсафӣ ва фаъолнокии ҷавонон	28
5.1. Таҳия ва татбиқи барномаи омӯзиши пешсафӣ	29
5.2. Ҷалби ҷавонон дар чараёни муҳокима ва қабули қарор	29
5.3. Ҷалби ҷавонон ба таҳия ва татбиқи лоиҳаҳо ба мақсади инкишофи ҷомеа	30

5.4. Чалби чавонон ба фаъолиятҳои ихтиёри.....	30
Замимаҳо	31
Замимаи 1. Намунаи машғулият	31
Замимаи 2. Воситаҳои таълим ва арзёбии маърифати шахрвандӣ	33
Замимаи 3. Намунаи лоиҳаҳои хурд	36
Замимаи 4. Барномаи Конфронси Чавонон	37

Муқаддима

Ташаккули шаҳрванде, ки ҳуқуқ ва ўҳдадорихои хешро дар ҷараёни ҳодисаҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва сиёсии ҷомеа дарк карда, ҳамчун шаҳрванди ғаёл дар рушди ҷомеа саҳмгузор аст, амали басо мураккаб ба шумор меравад. Шаҳрванди ғаёл яке аз омилҳои асосии рушди ҷомеаи демократӣ ба шумор рафта, давлат ва ҳукумате, ки барои соҳиб шудани мақоми «давлати демократӣ» сайъ дорад, бояд системаи таълими маърифати шаҳрвандиро ба роҳ монда, тавассути ҷалби сохторҳои гуногуни давлатӣ, ғайридавлатӣ ва ҷамъиятӣ сатҳи маърифати шаҳрвандии кишрҳои гуногуни ҷомеаро баланд бардорад.

Шаҳрванди ғаёл шахсест, ки дар ҷараёни муҳокима ва қабули қарор оид ба масъалаҳои гуногуни иҷтимоӣ ғаёлона ширкат варзида, тавассути воситаҳои гуногуни ҷомеаи демократӣ, аз ҷумла, ташкил намудани иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, хизбҳои сиёсӣ, муҳоҷисаву муҳокимаҳои иҷтимоӣ ҳуқуқ ва ўҳдадорихои худ ва шаҳрвандони дигарро пуштибонӣ ва баррасӣ мекунад. Дар ин самт нақши сохторҳои давлатӣ, ғайридавлатӣ ва ҷамъиятӣ дар дуруст ва дар ҷаҳорҷӯбаи қонунгузорӣ ба роҳ мондани ҷараёни маърифатнокии шаҳрвандон, басо муҳим аст.

Инкишофи маърифати шаҳрвандии аҳоли нерӯ ва захираҳои моливу инсониро талаб карда, ҷалби тамоми унсурҳои ҷомеаро тақозо мекунад. Инкишофи маърифати шаҳрвандӣ махсусан дар овони наврасӣ ва ҷавонӣ басо муҳим аст, зеро дар ин синну сол ташаккули дониш, малака ва маҳорат минбаъд натиҷаҳои назаррасро ба бор меорад.

Маърифатнокии шаҳрвандии ҷавонон маънои иштироки ғаёлонаи онҳоро дар ҷараёнҳои гуногуни иҷтимоиву ҷамъиятӣ дорад. Иштироки ҷавонон дар ҷараёни муҳокима ва қабули қарорҳо дар сатҳҳои гуногуни ҷомеа сурат гирифта, ақида ва пешниҳодоти онҳо аз тарафи гурӯҳҳои дигари ҷомеа пазируфта мешаванд ва ҳангоми қабули қарор вазни баробар доранд. Лекин барои таъмини иштироки самаранок дар ин ҷараён ҷавонон бояд дониш, малака ва маҳорати мувофиқ дошта бошанд. Маҷмӯи дониш, малака ва маҳорати зарурӣ тавассути барномаҳои маърифатӣ шаҳрвандӣ, ки аз тарафи сохторҳои гуногун пешниҳод карда мешавад, аз худ карда мешавад. Дар ин ҷараён нақши муассисаҳои таълимии расмӣ (мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, омӯзишгоҳҳо, донишгоҳҳо ва ғайра) ва системаи таҳсилоти ғайрирасмӣ бузург аст. Дар маводи мазкур нақшҳо ва вазифаҳои сохторҳои гуногуни дар самти тарҳрезӣ ва татбиқи барномаҳои маърифати шаҳрвандии ҷавонон баррасӣ мегарданд.

Маводи мазкур ба мақсади раҳнамоии ҷараёни тарҳрезӣ, таҳия ва татбиқи барномаҳои маърифати шаҳрвандии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси таҳқиқотҳои ватанӣ ва байналхалқӣ таҳия шудааст. Дар маводи мазкур асосҳои назариявӣ ва амалии барномаҳои маърифати шаҳрвандии ҷавонон баррасӣ шуда, роҳу усули татбиқи онҳо пешниҳод мегарданд.

Таҳқиқотҳо нишон медиҳанд, ки барномаи хуби маърифати шаҳрвандӣ панҷ унсурро асосиро дар бар мегирад: (1) Татбиқи барномаи маърифати шаҳрвандӣ дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ; (2) Татбиқи барномаи таҳсилоти ғайрирасмӣ маърифати шаҳрвандӣ берун аз мактаб; (3) Ташкили маҳзанҳои мавод оид ба маърифати шаҳрвандии ҷавонон; (4) Таҳия

ва гузаронидани омӯзишхо оид ба пешсафӣ ва фаъолнокии ҷавонон; (5) Таъсис ва ба истифода додани инфрасохторҳо барои ҷалби ҷавонон ба фаъолиятҳои варзишӣ, маданӣ ва фарҳангӣ.

Ин ҷараёнро дар нақша чунин пешниҳод кардан мумкин аст:

Нақшаи 1. Қисмҳои таркибии системаи маърифати шаҳрвандии ҷавонон

Ҳар унсурҳои ташкили ҷараёни маърифати шаҳрвандии ҷавонон дорои мақсад, вазифа ва натиҷаҳои ниҳой буда, дар якҷоягӣ ин ҷараёнро ба системаи том табдил медиҳанд. Дар ҷадвали поён мақсад, вазифа ва натиҷаҳои ниҳойи унсурҳои мазкурҳои системаи маърифати шаҳрвандии ҷавонон тафсир мегарданд.

Ҷадвали 1. Шарҳи унсурҳои системаи маърифати шаҳрвандии ҷавонон

Унсурҳои системаи маърифати шаҳрвандӣ	Мақсад	Вазифа	Натиҷаи ниҳой
Барномаи маърифати шаҳрвандӣ дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ	- ҳамгироии мақсад, мазмун ва мундариҷаи барномаи маърифати шаҳрвандӣ ба барномаҳои таълимӣ фанҳои мухталиф; - таъмини татбиқи салоҳиятҳои	- таҷдиди барномаҳои фанӣ ба мақсади ворид намудани мазмун ва мундариҷа оид ба маърифати шаҳрвандии ҷавонон; - таҳияи маводи таълим оид ба маърифати	Барномаҳои таълимӣ мақсад, вазифа ва мундариҷаи маърифати шаҳрвандиро фаро мегиранд. Хатмкунандагони зинаи таҳсилоти миёнаи умумӣ дорои салоҳиятҳои шаҳрвандӣ соҳибмаърифат мегарданд.

	Стандарти давлатии таҳсилоти миёнаи умумӣ оид ба ташаккули шаҳрвандӣ соҳибмаърифат.	шаҳрвандӣ.	
Барномаи таҳсилоти ғайрирасмии маърифати шаҳрвандӣ берун аз мактаб	- ҷалби бештари ҷавонон ба фаъолиятҳои гуногуни ҷамъиятӣ тавассути тадбирҳои фарҳангӣ, иҷтимоӣ, таълимӣ ва фароғатӣ ва ба ин васила баланд бардоштани дониш, малака ва маҳорати шаҳрвандии онҳо.	- ташкил намудани ҷорабиниҳои фарҳангӣ, маданӣ ва фароғатӣ; - таъсис додани марказҳои таълимӣ; - ташкил намудани ҷорабиниҳо ва озмунҳои маърифатӣ, варзишӣ, ахборотӣ ва маданӣ.	Ҷавонон тавассути иштирок дар ҷорабиниҳои ҷамъиятӣ, маърифатӣ, фарҳангӣ ва фароғатӣ дониш, малака ва маҳорати худро оид ба маърифати шаҳрвандӣ дар амал татбиқ мекунанд.
Маҳзанҳои мавод оид ба маърифати шаҳрвандии ҷавонон	- таъсис додани маҳзанҳои гуногуни ахборотӣ, аз ҷумла гӯшаҳои ахборотӣ, китобхонаҳои электронӣ ва маъхазҳои интернетӣ оид ба маърифатӣ шаҳрвандӣ.	- таъмини дастрасии ҷавонон ба ахборот ва адабиёт оид ба маърифати шаҳрвандӣ; - ташкил намудани системаи муошират ва ҳамкориҳои ҷавонон дар масъалаҳои иҷтимоӣ.	Ҷавонон аз маҳзани гуногуни иттилоотӣ ва ахборотӣ истифода бурда, дониш, малака ва маҳораташонро баланд мебардоранд ва барои ҳамкорӣ ва муошират замина мегузоранд.
Омузишҳо оид ба пешсафӣ ва фаъолнокии ҷавонон	- таҳияи барномаҳои омузишӣ оид ба пешсафӣ ва фаъолгардонии ҷавонон; - омода намудани тренерон оид ба гузаронидани омузишҳо оид ба пешсафии ҷавонон; - мутобиқ сохтани барнома ва маводи таълимии санчидашудаи ҷаҳонӣ оид ба пешсафии ҷавонон	- пешниҳоди барномаи самараноки омузишӣ оид ба пешсафӣ ва фаъолнокии ҷамъиятии ҷавонон; - татбиқи лоиҳаҳо барои рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ; - ҷалби ихтиёронии ҷавонон ба ҳалли масъалаҳои иҷтимоии ҷомеа; - ташкили форумҳо ба мақсади табодули таҷриба.	Шумораи зиёди ҷавонон дорой малака ва маҳорати пешсафӣ шуда, ба ҷорабиниҳои ҷамъиятӣ барои рушди маҳал ва фароҳам овардани имкониятҳо барои ҳамсолон фаъолона ширкат меварзанд.

Инфрасохторҳо барои ҷалби ҷавонон	- ҷалби ҷавонон ба ташкил ва гузаронидани чорабиниҳои варзишӣ, маърифатӣ ва фарҳангӣ; - ҷалби ҷавонон ба тарзи ҳаёти солим ва омӯзиши малакаҳои ҳаётӣ.	- таъсиси марказҳои ҷавонон; - сохтан ва ба истифода додани майдончаҳо ва толорҳои варзишӣ барои ҷавонон; - ташкил намудани марказҳои фарҳангӣ; - гузаронидани чорабиниҳои маърифатӣ, фарҳангӣ ва фароғатӣ.	Ҷавонон ба фаъолиятҳои созанда шомил гашта, мавқеи худро дар ҷамъият аниқ месозанд ва аз имкониятҳои пешомада дуруст ва ба манфиати худ ва рушди ҷомеа истифода мебаранд.
-----------------------------------	---	--	---

Бобҳо ва фаслҳои маводи мазкур методологияи ҷараёни тарҳрезӣ, татбиқ ва арзёбии ҳар як унсури системаи маърифати шаҳрвандиро шарҳ дода, тавассути мисолҳои мушаххас, ки дар ҷараёни татбиқи Барномаи Ҷавонони Пешсаф санҷида шудаанд, таъкият дода мешаванд.

I. Муқаррароти умумӣ

Концепсияи таҳия ва татбиқи барномаҳои маърифати шаҳрвандии ҷавонон ба мақсади расонидани ёрӣ ба сохторҳои гуногуни давлатӣ ва ғайридавлатӣ, шахсони алоҳида, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ки ба масъалаи таҳиявӣ ва татбиқи барномаҳои маърифати шаҳрвандии ҷавонон машғуланд, омода шудааст. Концепсия муассисаҳоро имконият медиҳад, ки барномаҳои маърифати шаҳрвандиро хуб тарҳрезӣ карда, ҷараёни татбиқ ва арзёбии натиҷаҳои онро сифатнок ба роҳ монанд. Назарияҳо, тавсияҳои методологӣ ва усулҳои барномарезӣ дар асоси таҳқиқоту таҷрибаҳои ҷаҳонӣ ва дар мисоли Барномаи Ҷавонони Пешсаф, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз тарафи Каунтерпарт Интернэшнл (Каунтерпарт) татбиқ мегардад, пешниҳод карда мешаванд. Каунтерпарт ташкилоти байналхалқии рушд буда, ба мақсади таҳкими тавоноии одамон, ҷамоатҳо ва муассисаҳо барои рушди доимии онҳо ҳамкорӣ мекунад. Қариб 50 сол мешавад, ки Каунтерпарт бо ҷамоатҳо ҳамкорӣ карда, ба онҳо барои ҳалли масъалаҳои мураккаби рушди иқтисодӣ, таъмини ҳуҷуқҳои ва ғизо, инчунин ба роҳ мондани идоракунии самараноки муассисаҳо ёрӣ мерасонад. Аз соли 1995 инҷониб Каунтерпарт тавассути омӯзишҳои бевосита ва барномаҳои машваратӣ иқтидори созмонҳои ғайриҳукумати маҳаллиро дар Тоҷикистон таҳким бахшида, ба мардуми ниёзманд хизматҳои иҷтимоӣ расонидааст. Соли 2000-ум Каунтерпарт барномаи навро ба мақсади баланд бардоштани сатҳи иштироки шаҳрвандон дар ҷараёни қабули қарор тавассути васеъ кардани фаъолиятҳо дар минтақаҳои деҳоти мамлакат, расонидани ёрии амалӣ ба гурӯҳҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои маҳаллӣ ба мақсади ҳалли масъалаҳои муҳими иҷтимоӣ тавассути муколамаи самаранок бо ҳукуматҳои маҳаллӣ, татбиқ намуд. Соли 2003-юм Каунтерпарт бомуваффақият панҷ Сохторҳои Ғайри Давлатии минтақавии ёрирасонро таъсис дода, тавассути ин созмонҳо ба гурӯҳҳои ҷамъиятӣ

ва Сохторҳои Ғайри Давлатии маҳалли ёрии машваратии фарогир ва дарозмӯҳлат расонд. Имрӯзҳо Каунтерпарт тавассути татбиқи Барномаи Чавонони Пешсаф фаъолияти худро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон идома дода истодааст.

1.1. Соҳаи истифодашаванда

Консепсияи мазкур бо назардошти хусусияти методологӣ доштанаш, дар мавридҳои зерин истифода мешавад:

- Ҳангоми таҷдиди стандарт ва барномаҳои таълими зинаи таҳсилоти миёнаи умумӣ ба мақсади ворид сохтани талабот, мазмун ва мундариҷаи маърифати шаҳрвандӣ.
- Дар ҷараёни тарҳрезӣ ва татбиқи барномаҳои маърифати шаҳрвандии ҷавонон аз тарафи сохторҳои давлатӣ, аз ҷумла Вазорати маориф ва зерсохторҳои он, Кумитаи ҷавонони назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, бахши ҷавонони ҳукуматҳои маҳаллӣ, ҷамоатҳо ва сохторҳои ғайридавлатӣ ва байналмиллалӣ
- Омӯзгорон, пешсафони маҳалла, намояндагони ҷамоат ва асосиятсияҳои омӯзгорону волидайн ба мақсади баланд бардоштани сатҳи дониш, малака ва маҳорати ҷавонон оид ба маърифати шаҳрвандӣ ва фаъолгардонии ҷавонон барои муайян кардани масъалаҳои иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва сиёсии маҳалла ва ҳалли онҳо.

1.2. Заминаи ҳуқуқии меъёрӣ

Консепсияи мазкур бо назардошти талаботи ҳуҷҷатҳои зерин, ки самтҳои стратегии рушди маърифати шаҳрвандиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян менамоянд, таҳия шудааст:

1. Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон – 6 ноябри соли 1994 дар раёйпурсии умумихалқӣ қабул шуда, 26 сентябри соли 1999 ва 22 июни соли 2003 ба тариқи раёйпурсии умумихалқӣ ба он иловаҳо ворид карда шуд.
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон” Маҷлиси намояндагон 9-уми июни соли 2004 қабул кардааст; Маҷлиси миллий 8-уми июли соли 2004 ҷонибдорӣ намудааст
3. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд” 2 августи соли 2011
4. Консепсияи миллии сиёсати ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. 3 июни соли 2006
5. Барномаи «Ҷавонони Тоҷикистон» барои солҳои 2010-2012
6. Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1996
7. Консепсияи маърифати шаҳрвандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2008.
8. Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020
9. Стандарти давлатии таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2009

1.3. Маълумоти умумӣ оид ба Барномаи Чавонони Пешсаф

Барномаи Чавонони Пешсаф бо дастгирии молиявии Оҷонсии рушди байналмилалӣ ИМА (USAID) аз тарафи Каунтерпарт дар Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ карда мешавад. Мақсади Барномаи Чавонони Пешсаф бунёди насли ҷавононе, ки фаъолона дар ҳалли масъалаҳои иҷтимоӣ ва фарҳангӣ ширкат варзида, барои ояндаи ҳеш масъулиятро ба ўҳда гирифта, ба рушди мамлакат саҳм мегузоранд, аст. Барномаи мазкур ду мақсади асосӣ дорад: 1) баланд

бардоштани сатҳи фаъолнокӣ ва пешсафии чавонон ба мақсади ба миён овардани тағйироти мусбат дар сатҳи чома; 2) баланд бардоштани сифати хизматрасониҳо, ки аз тарафи чомаи шаҳрвандӣ тавассути татбиқи барномаҳо барои чавонон расонида мешавад.

Барномаи Чавонони Пешсаф дастгирии рушди чомаи шаҳрвандиро тавассути ҳамкорӣ бо се иттиҳодияҳои чамбиятӣ дар нӯҳ ноҳияи дурдаст ва марказҳои се минтақа, аз ҷумла водии Зарафшон, водии Рашт ва Бадахшон ба роҳ мондааст. Мавзӯҳои мазкур дар асоси меъёрҳои шаффоф, ки аз рӯйи нишондиҳандаҳои демографии ҳар мавзӯ ва дараҷаи татбиқи барномаҳои чавонон аз тарафи намояндагони сохторҳои давлатӣ, маъмурияти мактабҳо, волидон ва дигар аъзоёни чома интиҳоб шудаанд. Яқчанд меъёри асосие, ки ҳангоми интиҳоби мавзӯҳо истифода шудаанд чунинанд:

- Барномаҳои байналхалқӣ дар ин минтақа татбиқ нашудаанд, агар татбиқ шуда бошанд ҳам, дараҷаи фарогириашон маҳдуд буд;
- Хоҳиши чавонони чома барои иштирок дар барнома;
- Мавҷудияти шароити зарурӣ: мактаб, марказҳои маҳалла ё дигар мавзӯҳо барои гузаронидани омӯзишҳо оид ба маърифати шаҳрвандӣ ва дигар фаъолиятҳои барнома.

Моҳи декабри соли 2011, дар се минтақаи озмоишӣ, Барномаи Чавонони Пешсаф ба се ташкилоти маҳаллӣ: Занони Шарк (водии Зарафшон); Маърифатнокӣ (водии Рашт) ва Хирад (Бадахшон), ки ба татбиқи барномаҳо барои чавонон машғуланд, барои инкишофи институционалӣ ва татбиқи барнома грант супорид. Ташкилотҳои мазкур бо назардошти таҷрибаи пешинашон дар татбиқи барномаҳо барои чавонон ва татбиқи чорабиниҳои гуногун бо намояндагони сохторҳои маҳаллӣ ба мақсади баланд бардоштани сатҳи некӯаҳволии чавонон интиҳоб шудаанд. Дар ҳамкорӣ бо ташкилотҳои мазкур Барномаи Чавонони Пешсаф масъалаи чавонорро бо сохторҳои давлатӣ, ғайридавлатӣ ва байналхалқие, ки дар ин минтақаҳо фаъолият мекунанд баррасӣ ва таҳлил карда, самтҳои ҳамкориро муайян намуданд. Самтҳои ҳамкориҳои мазкур аз унсурҳои мазкур иборат аст: ҳамкорӣ бо ташкилотҳои чамбиятии маҳаллӣ барои гузаронидани омӯзишҳо оид ба маърифати шаҳрвандӣ; ҳамкорӣ бо ҷамоатҳо ба мақсади муҳайё сохтани ҷой барои гузаронидани омӯзишҳо ва истифодаи таҷҳизоти зарурӣ; ҳамкорӣ бо ташкилотҳои байналхалқӣ барои ба даст овардани имконияти гирифтани грантҳо ва машваратҳои иловагӣ.

Тадбирҳои барномаро чунин хулоса кардан мумкин аст:

Гузaronидани омӯзишҳо оид ба маърифати шаҳрвандӣ. Дар соли аввали татбиқи Барномаи Чавонони Пешсаф, барнома ва маводи таълимии омӯзиши маърифати шаҳрвандӣ барои гурӯҳи мақсаднок таҳия гардиданд. Омӯзишҳои мазкур бо назардошти низоми интерактивӣ ва хонанда меҳвар ташкил карда шуда, барнома мавзӯҳои гуногуни маърифати шаҳрвандӣ, аз ҷумла:

1. Мукаддимаи курси маърифати шаҳрвандии ғайрирасмӣ;
2. Ҳуқуқҳои инсон
3. Таҳаммулпазирӣ ва созиш
4. Дин ва ҳуқуқ
5. Чома ва ҳокимияти маҳаллӣ
6. Тоҷикистон ва анъанаҳои демократӣ, нақши шахс ва оила
7. Фаъолияти ихтиёрӣ, фаъолияти чамбиятӣ ва масъулияти шаҳрвандӣ
8. Маҳорати гузаронидани гуфтушунид

9. Маҳорати суханронии умумӣ, баромад ва мувоҳида
10. Рушди имконияти ҷавонон
11. Фаъолияти гурӯҳҳои ташаббускор ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ
12. Таҳияи нақшаи амалии фардии ҳар як иштирокчи

Дар натиҷаи татбиқи барномаи маърифати шахрвандӣ зиёда аз 900 ҷавонони минтақаҳои мақсадноки Барномаи Ҷавонони Пешсаф дониш, малака ва маҳорати худро оид ба мавзӯҳои гуногуни маърифати шахрвандӣ баланд бардоштанд.

Ташкил намудани барномаҳои баъдидарсӣ ва хизматрасонии ҷамъиятӣ барои ҷавонон. Барномаи Ҷавонони Пешсаф як қатор барномаҳои баъдидарсии таълимӣ, аз ҷумла курсҳои дузандагӣ, омӯзиши компютер, забони англисӣ, рассомӣ ва чорабиниҳои варзишӣ, маданияву фарҳангиро, инчунин гузаронидани мувоҳидаҳо бо фаро гирифтани ва ҷалби ҷавонони 13-17 сола амалӣ намуд. Дар ҷараёни татбиқи барномаҳои баъдидарсӣ зиёда аз 900 нафар ҷавонон ба омӯзишу чорабиниҳои гуногун фаро гирифта шуданд. Моҳият, тарз ва усулу воситаҳои ташкил намудани барномаҳои баъдидарсӣ ва хизматрасонии ҷамъиятӣ, ки дар доираи татбиқи Барномаи Ҷавонони Пешсаф истифода шудаанд, дар фаслҳои II, III ва IV-уми ҳуҷҷати мазкур ҳамчун намуна пешниҳод карда мешаванд.

Ташкил намудани барномаҳои таълимӣ баъди ҷавонон ва лагерҳои истироҳатӣ-таълимӣ. Яке аз мақсадҳои асосии ин унсури Барномаи Ҷавонони Пешсаф ба роҳ мондани муошират байни ҷавонон, махсусан дар минтақаҳои дурдаст бо ҳамсолонанон аз деҳаҳои ҳамсоя ва шаҳрҳо. Барномаи Ҷавонони Пешсаф дар ҷараёни татбиқи фаъолиятҳо якҷанд лагерҳои тобистонаро ташкил намуда, ҷавонони ноҳияҳои мақсаднокро ба ҳам овард, то ба онҳо имконияти аз худ кардани донишҳои нав ва пайдо намудани дӯстони нав аз ҳисоби ҳамсолони минтақаҳои гуногун, фароҳам орад. Инчунин, ҷавонон дар ҷараёни лагер имконият доштанд, ки бо намояндагони ҳукуматҳои маҳаллӣ ва мутахассисоне, ки бо масъалаи ҷавонон сару кордоранд, вохӯрада, масоили ҳуқуқӣ ва иҷтимоии худро баррасӣ мекарданд. Илова ба чорабиниҳои маърифативу фароғатӣ дар ҷараёни лагерҳои тобистона ҷавонон имконият доштанд, ки бо намояндагони қабулкунандаи қарор муҳокима карда, ақида ва барномаҳои худро иброздоранд. Дар фаслҳои минбаъдаи концепсия тарзи таҳияи барномаҳои лагерҳои тобистона, ташкил намудани чорабиниҳои фароғативу маърифатӣ, мулоқоту муҳокимарониҳо бо намояндагони ҳукуматҳои маҳаллӣ баррасӣ шуда, мисолҳои мушаххас аз Барномаи Ҷавонони Пешсаф пешниҳод карда мешаванд.

Татбиқи лоиҳаҳои хурди ҷамъиятӣ тавассути грантҳои хурд. Барномаи Ҷавонони Пешсаф ба мақсади таҳким бахшидани дониш, малака ва маҳорати ҷавонон, ки дар ҷараёни барномаҳои таълимӣ баъдидарсӣ, лагерҳои тобистона Грантҳои хурдро барои дастгирии ҷавонон пешниҳод менамояд. Грантҳои мазкур аз тарафи Каунтерпарт бо дастгирии шарикони маҳаллии он эълон ва татбиқ карда шуданд. Ҷамасола 20-25 гранти хурд, ки аз 150 то 300 доллари ИМА-ро ташкил медиҳанд, дар ҳар минтақаи мақсадноки Барномаи Ҷавонони Пешсаф пешниҳод ва татбиқ мегарданд. Грантҳо барои татбиқи лоиҳаҳо дар самтҳои (1) ташкили курсҳои омӯзишӣ, (2) чорабиниҳои ҷамъиятӣ ва рушди маҳалла ва (3) ҳалли якҷояи масъалаҳои ҷомеа бо ҳукуматҳои маҳаллӣ равона мегардиданд. Дар концепсияи мазкур методологияи интиҳоби лоиҳаҳо ва назорати татбиқи онҳо дар асоси таҷрибаи Барномаи Ҷавонони Пешсаф дар фаслҳои минбаъда шарҳу тафсир меёбанд.

Ташкили конференсҳои миллии ҷавонон. Дар ҷараёни татбиқи Барномаи Ҷавонони Пешсаф Каунтерпарт ду конфронси миллии ҷавононро дар шаҳри Душанбе мегузаронад. Дар ҷараёни конфронсҳои мазкур масъалаи тадбирҳо ва барномаҳои байналхалқӣ оид ба масъалаи ҷавонон баррасӣ хоҳанд шуд. Инчунин дар конфронс масъалаҳои ҷалби ҷавонон ба фаъолиятҳо дар сатҳи ҷомеа ва фароҳам овардани шароит барои фаъолгардонии

иштироки ҷавонон дар ҳалли масъалаҳои иҷтимоӣ тавассути муҳокимарониҳо, таҳияи нақшаҳои дурнамо, тарҳрезии барномаҳои маҳаллӣ ва минтақавӣ баррасӣ мешаванд. Дар ҷараёни ин конфронсҳо ҷавонон табодули таҷриба карда, намунаҳо ва натиҷаҳои самараноки барномаҳои мамлакатҳои дигарро таҳлил карда, роҳҳои ҳалли масъалаҳои иҷтимоии ҷавонро дар сатҳи маҳал ва ҷумҳурӣ муайян мекунанд. Барномаи намунавӣ ва методологияи ташкили конфронсҳои ҷавонон дар фасли ба ин масъала бахшидашудаи концепсияи мазкур дар асоси таҷрибаи Барномаи Ҷавонони Пешсаф пуртар шарҳ дода мешавад.

Дастгирии иттиҳодияҳои ҷамъиятии ҷавонон ва гузаронидани омӯзишҳо оид ба маърифати шаҳрвандӣ ва дигар омӯзишҳои амалӣ. Яке аз фаъолиятҳои асосии Барномаи Ҷавонони Пешсаф баланд бардоштани дониш ва малакаҳои ҷавонони деҳот аст. Барномаи Ҷавонони Пешсаф барои расидан ба ин мақсад, барномаҳои омӯзиши кӯтоҳмуддат, модулҳои таълимӣ ва истифодаи усулҳои гуногуни муҳокима ва мубоҳисаро таҳия ва татбиқ намуда, бо истифодаи грантҳои техникӣ, ки аз тарафи Ташкилотҳои ҷамъиятии маҳалли ва марказӣ амали мегарданд, истифода мебарад. Илова ба барномаҳои мазкур омӯзгорон/тренерони усулу воситаҳои гуногуни интерактивӣ амалиро барои хубтар аз худ кардани донишу малакаи истифода бурданд. Тавассути усулҳои мазкур, ҷавонон малакаи дар ҷамъият баромад кардан ва дар мубоҳисаву муҳокимаҳо иштирок карда, ақида ва фаҳмиши худро иброз доштанро тақвим доданд. Дар фаслҳои марбути концепсияи мазкур оид ба таҳияи барномаҳои таълимӣ ва модулҳои таълимӣ оид ба маърифати шаҳрвандӣ, муоширати ҷамъиятӣ, идоракунии лоиҳаҳо, банақшагирии тичорат ва амсоли он маълумот пешниҳод шуда, бо мисолҳои амалие, ки дар натиҷаи татбиқи Барномаи Ҷавонони Пешсаф санҷида шудаанд, таҳким меёбанд.

Шарҳи мафҳуми маърифати шаҳрвандӣ

Маърифати шаҳрвандӣ воситаи асосии ҷалби ҷомеаи шаҳрвандӣ ба ҷараёни демократикунонӣ, худшиносӣ, равандҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ, ҳуқуқӣ ва сиёсии ҷомеа аст. Тавассути низоми мазкур шахс дониш, малака ва маҳорати иштироки фаъолро дар ҳаёти иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва сиёсии ҷомеа пайдо мекунанд. Тавассути воситаҳои маърифати шаҳрвандӣ, ҷавонон метавонанд ҳуқуқу ўҳдадорихоя худро омӯзанд ва дар амал татбиқ намоянд.

II. Тарҳрезӣ ва татбиқи барномаи маърифати шаҳрвандӣ дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ

Системаи таҳсилоти миёнаи умумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таълиму тарбияи наврасону ҷавонон нақши басо муҳим дорад. Ҷараёни таълиму тарбияи наврасону ҷавонон дар сатҳҳои гуногуни таҳсилоти миёнаи умумӣ дар асоси стандартҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ба роҳ монда шуда, талаботи он мўхтаво, барнома, самтҳо ва низоми муассисаҳои таълимие, ки таҳсилоти миёнаи умумиро татбиқ мекунанд, муайян мекунанд.

Дар стандартҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ тарбияи шаҳрванди соҳибмаърифат, ки ҳуқуқу ўҳдадорихояи шаҳрвандии худро хуб дарк карда, арзишҳои ҷомеаи дунявӣ ва демократиро кадр мекунанд, ҳамчун маҳаки асосии ҷараёни таълиму тарбияи кўдакон, наврасон ва ҷавонон муқарар шудааст.

Аз ин лиҳоз, баланд бардоштани донишу малакаи хонандагони зинаҳои гуногуни таҳсилоти миёнаи умумӣ оид ба маърифати шаҳрвандӣ бояд яке аз вазифаҳои асосии чараёни таълиму тарбияи насли наврас гардад.

Хонандаи имрӯза бояд на танҳо аз ҳукуку ӯҳдадорихои худро донанд, балки дар мавриди зарурӣ аз онҳо ҳимоят кунад ва масъулият нишон диҳад. Мактаб низ чузби ҷудонопазири ҷомеаи муосир буда, тамоми тамоюлҳои рушди ҷомеаро бояд дар қоидаву рафтор, ташкили чараёни таълим, муносибати шогирдону омӯзгорон, муносибати хонандагон байни худ ва муносибати омӯзгорон бо волидайн инъикос кунад.

Пас маърифати шаҳрвандӣ на танҳо метавонад чузби барномаи таълимии фанҳо, балки ҳамчун замина дар ташкили чараёни таълиму тарбия, идоракунӣ ва ташкили машғулиятҳо оид ба муҳокима ва қабули қарор дар сатҳи мактаб истифода мешавад. Яъне бо иваз шудани арзишҳои миллӣ нақши мактаб дар тарбияи наврасону ҷавонон ва омода намудани шаҳрвандони соҳибмаърифат тағйир меёбад. Мактаб акнун ҳамчун татбиқкунандаи сиёсати ҷомеаи демократӣ, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ташкил намудани он ҳамчониба кӯшиш менамояд, амал мекунад.

Аз ин лиҳоз, мутобиқ сохтани принципҳои зерин ба барномаҳои таълимӣ, тартиби идоракунии синф ва мактаб аз манфиат холӣ нест:

Принципи риёи ҳуқуқҳои инсон, демократия ва волияти қонун. Тамоми чараёни таълим, муносибат (байни қормандони мактаб, омӯзгорону хонандагон, хонандагон) ва арзишҳо дар мактаб бо назардошти риёи ҳуқуқҳои инсон, эҳтироми арзишҳои ҷомеаи демократӣ, ки озодии баён, шафоқияти қабули қарор, иштироки ҳамаи субъектҳои раванди таълим дар муҳокима ва қабули қарор ба роҳ монда мешавад. Рафтору муносибати намунавӣ ва ҷалби кӯдакон, наврасон ва ҷавонон ба ин равандҳо метавонад дар ниҳоди хонандагон арзишҳои аслии ҷомеаи шаҳрвандӣ ва демократиро ҷо дода, ӯро барои дар овони қалонсолӣ ҳамчун шаҳрванди фаъол, ки ҳукуку ӯҳдадорихои худ ва аҳли ҷомеаро медонад ва риёи мекунад, тарбия намояд. Ин принцип тавассути вазифаҳои зерин амалӣ карда мешавад:

- Дониши хуби омӯзгорон оид ба ҳуқуқ ва ӯҳдадорихои кӯдакон;
- Ҷалби хонандагон дар муҳокима ва қабули қарор оид ба интиҳоби роҳбари синф, сардори синф ва дигар намояндагӣ;
- Вақолатдор намудани хонандагон дар гирифтани таҳсилоти босифат;
- Фароҳам овардани шароит ба хонандагони талаботи махсусдошта;
- Ба роҳ мондани талабот ба муносибатҳои баробарии гендерӣ;
- Таҳия, фаҳмондадиҳӣ ва риёи қоидаҳои рафтор дар мактаб, ки дар асоси арзишҳои миллӣ, демократӣ, таҳаммулпазирӣ (нисбат ба ақаллиятҳо ва амсоли он);
- Омода намудани кӯдакон, наврасон ва ҷавонон ба иштироки фаъолона дар чараёни муносибатҳои ҷамъиятӣ;
- Таҳияи восита ва механизми мубориза бар зидди хушунат, наҷодпарастӣ, ҳашму бадбинӣ дар байни хонандагон;
- Ташкил намудани гурӯҳҳои ҷавонони пешсаф ба мақсади намояндагӣ дар муҳокима ва қабули қарор дар сатҳи мактаб ва амсоли он.

Принципи адолати иҷтимоӣ ва иштирок дар ҷорабиниҳои ҷамъиятӣ.

Хонандагон бояд аз арзишҳои ҷомеаи адолатпарвар дар сатҳи мактаб бархурдор шаванд. Инро метавон дар интихоби шаффоф барои сарварӣ ва пешсафӣ дар мактаб, ҷалби хонандагон ба озмунҳои фанӣ, ба роҳ мондани системаи шаффоф ва адолатноки арзёбии дастовардҳои таълими хонандагон. Ҷалби хонандагон ба маърака ва ҷорабиниҳои гуногуни ҷамъиятӣ, аз ҷумла ташкил намудани амалҳои ихтиёрӣ барои расонидани хизматҳои иҷтимоӣ ба пиронсолон ва эҳтиҷмандон, гузаронидани маъракаҳои экологӣ ва тарзи ҳаёти солим, ташкил ва гузаронидани озмунҳои варзишӣ ва амсоли он.

Принсипи масъулиятшиносӣ. Тарбияи насли наврас дар асоси принсипи масъулиятшиносӣ бояд дар ҷаҳорҷӯбаи қоидаву тартибот ба роҳ монда шавад. Хонандагонро ба ҳис кардани масъулият нисбат ба гирифтани таълим, иҷрои вазифаҳои таълимӣ, нигоҳубини ашё ва таҷҳизоти мактабӣ ва ғайра дар ҷараёни таълиму тарбия бояд равона кард. Барои татбиқи принсипи мазкур роҳбарони синф, омӯзгорони фанӣ, падару модарон ва худи хонандагон бояд ҷаъолона шомил гарданд.

2.1. Ҳамгирии мақсад ва вазифаҳои маърифати шаҳрвандӣ ба барномаҳои таълим

Зарурати ҳамгирии мақсад ва вазифаҳои маърифати шаҳрвандӣ аз талаботи Стандарти таҳсилоти миёнаи умумӣ бар меояд, ки он дар шакли зерин таҷассум ёфтаанд:

- дар бораи моҳияти мафҳумҳои инсон, шаҳрванд, Ватан, ватандӯстӣ, тасаввурот ҳосил намоянд;
- арзишҳои фарҳангию таърихӣ халқи тоҷик ва суннату анъанаҳои халқҳои дигарро эҳтиром намоянд;
- аҳамияти иҷтимоии «субъекти ҷамъиятӣ» (талаба, ҳамсинф, аъзои коллектив) ва ғайраро дарк намоянд;
- меъёрҳои ахлоқи рафторро аз худ намоянд, ба сифатҳои худ баҳо дода тавонанд, боадаб ва хушзеҳн бошанд;
- моҳият ва мафҳуми ибораҳои «пиндори нек», «гуфтори нек», «рафтори нек» -ро дарк намоянд;

Барои бо ҳамгирии бомуваффақияти мақсад ва вазифаҳои маърифати шаҳрвандӣ ба барномаҳои таълим тағйирот дар самтҳои зерин зарур аст:

Мундариҷаи таҳсилот

Ба фанҳои ҷомеашиносӣ ва гуманитарие, ки дар нақшаи таълимӣ муқаррар шудаанд, мавзӯҳои зерин илова карда шаванд:

- Ҳуқуқҳои инсон;
- Таҳаммулпазирӣ ва созиш;
- Ҷомеа ва ҳокимияти маҳаллӣ;
- Арзишҳои ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунёд ва амсоли он.

Ҷаъолияти таълимӣ дар ҷараёни дарс

Ҷараёни таълим тарзе бояд ба роҳ монда шавад, ки ба ҳар хонанда имконияти такмили малакаву маҳоратҳои зерин фароҳам оварда шаванд:

- Қобилияти дар гурӯҳ бо дигарон ҳамкорӣ кардан;
- Маҳорати гузаронидани гуфтушунид;
- Маҳорати суҳанронии умумӣ, баромад кардан ва дар мубоҳиса иштирок кардан;
- Қобилияти қабули қарори мувофиқ дар вазъиятҳои гуногуни таълимӣ ва ҳаётӣ.

Фаъолиятҳои баъдидарсӣ

Чалби хонандагон ба фаъолиятҳои гуногуни баъдидарсӣ, ки онҳо тавонанд дониш, малака ва маҳорати азхудкардашонро дар амал татбиқ кунанд, хеле муҳим аст. Тавассути чунин фаъолиятҳои кӯдакон, наврасон ва ҷавонон метавонанд малакаву маҳорати ихтиёрони фаъолият кардан, иштирок дар ҷараёни ҷорабиниҳои ҷамъиятӣ ва масъулияти шаҳрвандии худро такмил диҳанд. Тавассути чунин фаъолиятҳо имконияти рушди наврасону ҷавонон зиёд гашта, иштироки онҳоро дар ҳалли масъалаҳои иҷтимоӣ таъмин мегардад.

Ба роҳ мондани корҳои мустақилонаи хонандагон

Рушди ҳамаҷонибаи шахсият дар низоми маърифати шаҳрвандӣ яке аз мақсадҳои асосӣ аст. Аз ин лиҳоз, ташкили корҳои мустақилона тавассути таҳияи лоиҳаҳо оид ба масъалаҳои гуногуни иҷтимоӣ ва иқтисодии маҳалла, аз ҷумла, тарзи обёрии заминҳои лалмӣ, дуруст ба роҳ мондани тартиби интиҳоби раиси маҳалла, нақшаи инкишофи иқтисодии маҳалла ва амсоли он, метавонанд ба рушди хонандагон таъсири мусбӣ расонанд.

Ташкили гурӯҳҳои ташаббускор дар мактаб аз ҳисоби наврасону ҷавонони пешсаф

Чунин гурӯҳҳоро метавон дар заминаи ташкилоти наврасон ва ҷавонони мактаб «Ворисони Сомонӣ» ва «Сомониён» ба роҳ монд. Гурӯҳҳои ташаббускорро метавон аз ҳисоби хонандагони фаъол ва пешсафи мактаб ташкил намуда, барои ҳалли масъалаҳои гуногуни дохили мактабӣ, аз ҷумла, назорати рафтори хонандагон дар мактаб, назорати давомоти хонандагон, назорати иҷрои вазифаи хонагии хонандагон, ташриф ба хонаҳо ба мақсади ба таҳсил фаро гирифтани хонандагоне, ки мактабро тарк кардаанд ва амсоли он сафарбар намуд. Ташкили гурӯҳи ташаббускор барои баланд бардоштани ҳисси масъулиятшиносии шаҳрвандии хонандагон хеле муфид аст.

Усулҳои таълиму тадрис

Маърифати шаҳрвандӣ на танҳо тавассути додани дониш, балки тавассути дар амал татбиқ кардани он самараро бештар медиҳад. Донистани ҳуқуқу ӯҳдадорихо, арзишҳои ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунёд маънои онро надорад, ки хонанда метавонад дар мавридҳои зарурат аз онҳо истифода барад ва ё ҳимоят кунад. Барои ин хонанда бояд тавассути усулу муносибатҳои гуногуни таълим мӯҳтавои таълимро аз худ карда, малакаву маҳоратҳоро машқ кунад. Барои ин омӯзгорон дар ҷараёни банақшагириш ва таълим низому муносибатҳои зерини таълимиро истифода баранд:

- Таълими интерактивӣ;
- Таълими хонандамехвар (хонанда дар маркази диққат);
- Арзёбии ташаккулдиҳанда;
- Муҳокимаронӣ, муҳоҳиса ва корҳои лоиҳавӣ.

2.2. Таҳияи маводи таълим оид ба маърифати шаҳрвандӣ

Маводи таълими маърифати шаҳрвандӣ бо назардошти низоми таълими хонандамехвар таҳия карда мешавад. Маводи таълим дар ин ҷо ҳамчун маҷмӯи маводи омӯзишӣ, аз ҷумла дастурҳои таълимӣ, раҳнамои омӯзгор, маводи тақсимотӣ ва амсоли он, фаҳмида мешавад.

Хангоми таҳияи маводи таълим оид ба маърифати шаҳрвандӣ меъёрҳои зерин ба эътибор гирифта шаванд:

- Мақсад ва вазифаҳо мушаххас баён шуда бошанд;
- Дастур ва супоришҳо ба мақсад ва вазифаҳои машғулият мувофиқ бошанд;
- Хонандагонро (иштирокчиёни машғулиятро) ба таҳлил, таркиб ва арзёбии ахбор ҳидоят намоянд;
- Ҳамкориҳои баёни омӯзгор ва хонанда, хонанда ва хонандагонро таъмин намояд;
- Усулҳои фаъол ва шавқовар истифода шаванд;
- Хонандагонро барои дар амал санҷидану таҷриба кардани донишу малакаи нав водор намоянд;
- Ба хонандагон имконияти ба худ ва ба дигарон баҳо додан фароҳам оварда шавад.

Чараёни тарҳрезӣ якҷанд марҳаларо фаро мегирад ва мураттиби барнома ва маводи таълимӣ оид ба маърифати шаҳрвандӣ ин марҳалаҳоро бояд ба эътибор гирад.

Марҳалаи 1. Тарҳрезӣ дар ин марҳала мураттиб/омӯзгор бояд мақсад, вазифа ва усули таълиму арзёбиро муайян кунад. Барои муайян намудани ин унсурҳо ӯ бояд ба саволҳои мазкур ҷавоб гардонад: *Хонандагон бояд кадом донишро аз худ карда, кадом малакаи ва маҳоратро соҳиб шаванд? Барои расидан ба ин мақсад хонандагон бояд кадом ахборро таҳлилу баррасӣ кунанд ва кадом малакаҳоро машқ кунанд? Барои самаранок аз худ кардани донишу малакаи кадом усулу воситаҳои таълим мувофиқтаранд? Ман чи гуна муайян карда метавонам, ки оё хонандагони ман дониш, малакаи ва маҳоратро аз худ кардаанд ё на?*

Марҳалаи 2. Таҳия дар ин марҳала мураттибон ё омӯзгорон метавонанд қолаби муайяно истифода баранд. Дар ин марҳала тамоми фаъолияти таълимӣ, усулҳои, ки дар давоми машғулият истифода мешаванд, қадам ба қадам шарҳ дода мешаванд. Дар поён як қолаб ҳамчун намуна пешниҳод карда мешавад:

Нақшаи намунавии машғулияти маърифати шаҳрвандӣ¹

Номи машғулият	<i>Дар ин ҷо номи машғулият сабт мешавад. Номи машғулият бояд диққатҷалбкунанда ва шавқовар буда, ба мавзӯи робитаи қавӣ дошта бошад.</i>
Натиҷаи таълим	<i>Дар ин ҷо натиҷаи ниҳой навишта мешавад. Яъне хонандагон то охири машғулият кадом дониш, малакаи ва маҳоратро аз худ мекунанд. Натиҷаи таълим бояд мушаххас, ченишаванда, иҷрошаванда ва мувофиқ бошад.</i>
Маводи зарурӣ	<i>Дар ин ҷо маводи таълимӣ, аз ҷумла қаламу дафтар, когаз ва дигар маводе, ки дар чараёни машғулият истифода мешаванд, дарҷ мегарданд.</i>
Шарҳ	<i>Дар ин ҷо шарҳи мухтасари машғулият оварда мешавад.</i>
<p>Дастур Лаҳзаи яхшиканӣ ё фаъолгардонии хонандагон <i>Мақсади лаҳзаи яхшиканӣ ё фаъолгардонии хонандагон ба машғулият омода кардани хонандагон ва ҳавасманд гардонидани онҳо мебошад. Лаҳзаи яхшиканӣ бояд шавқовар, фаъол ва ба тарзи бозӣ, саволу ҷавоб, ангезиши зеҳн гузаронида шавад. Эзоҳ: Ин марҳала бояд ба мақсад ва мавзӯи дарс алоқаи зич дошта бошад.</i></p>	

¹Аз дастури машғулиятҳои иловагӣ ва фаъолиятҳои шавқовари БОПТМ (USAID/SDPP) бо тағйиру иловаҳо иқтибос шудааст

Қадамҳои асосии машғулият

Мавзӯ ва мақсади асосии машғулият дар ин марҳала ба хонандагон пешниҳод карда шуда, тавассути усулҳои низоми таълими хонандамеҳвар, интерактивӣ ва фарогир ба роҳ монда мешавад. Хонандагон ахборро тавассути стратегияҳои гуногун аз худ карда, дониш, малака ва маҳорати навро машқ мекунад. Хонандагон метавонад дар гурӯҳҳои дунафара, чорнафара (ё зиёдтар) ё дар тимҳо машғул шуда, масъаларо таҳлил, муҳокима ва арзёбӣ кунанд, нақш офаранд, мувоҳида намоянд. Маҳз дар ҳамин марҳала муаррифӣ ва мустаҳкамкунии дониш, малака ва маҳорати нав ба роҳ монда мешавад.

Арзёбӣ ва ҷамъбасти машғулият

Дар ин марҳала хонандагон натиҷаҳои ба даст овардаашонро арзёбӣ мекунад. Дар ин ҷо арзёбӣ хусусияти ташаккулдиҳанда пайдо мекунад, яъне хонандагон ба фаъолияти таълими худ ва ҳамсинфон баҳо медиҳанд. Арзёбӣ тавассути саволу ҷавоб, пур кардани ҷадвалҳо, пурсишномаҳо ва ғайра ба роҳ монда мешавад.

Барои пурра дарк кардани қолаби боло дар зимаи намунаи як машғулиятро пешниҳод кардаем.

Марҳалаи 3. Тадрис дар марҳалаи мазкур нақшаи машғулият амалӣ карда мешавад. Машғулиятро дар асоси дастурҳо ва қадамҳо гузаронида, агар зарур шавад дар ҷараёни машғулият ба нақша тағйиру иловаҳо ворид карда мешавад. Муҳим он аст, ки ҳар як қадами банақшагирифтагон амалӣ карда шавад.

Марҳалаи 4. Таҳлил дар ин марҳала мураттиб ё омӯзгор дар асоси натиҷаҳои машғулияти гузаронидааш маводи таълимро таҳлил карда, ба он тағйиру иловаҳо ворид месозад ва барои минбаъд истифода бурдан, онро тозанавис мекунад.

2.3. Воситаҳои таълим ва арзёбии маърифати шахрвандӣ

Воситаҳои таълим ва арзёбии маърифати шахрвандӣ ин маҷмӯи усулу методҳо мебошад, ки ҳангоми ба роҳ мондани машғулиятҳо истифода бурда мешавад. Асосан ин методҳо аз низоми таълими хонандамеҳвар, таълими интерактивӣ арзёбии ташаккулдиҳанда сарчашма мегиранд. Оид ба ин низомҳо дар Замимаи 2 маълумоти мушаххас оварда шудааст.

Принсипҳои, ки ҳангоми интиҳоб ва таҳияи воситаҳои таълим ва арзёбӣ ба эътибор гирифта мешаванд:

- **Тақсими баробари имкониятҳои таълим** – яъне ба ҳар як хонанда имконияти дар раванди дарс иштирок кардан дода мешавад. Ин амал тавассути корҳои дунафара ва гурӯҳӣ сурат мегирад.
- **Озодии баён** – хонанда (хонандагон) имконияти озодона баён кардани фикрро доранд;
- **Масъулиятшиносӣ** – хонандагон ба гирифтани таълим масъуланд;
- **Тағйири нақшо** – омӯзгор дар дарси интерактивӣ нақши роҳбаладро касб мекунад. Ӯ тавассути масъалаву саволҳои гуногуни таълим хонандагонро ба самти дуруст равона месозад;

- **Фазои мусоиди таълим** – масъалаҳо, матнҳо, саволҳо ва тарзи муоширату ороиши синф ба ҳавасмандгардонии фаъолияти таълимии хонанда равона мешаванд;
- **Таълими бе «тамға»** – дар раванди дарси интерактивӣ калимаҳои «духонак», «танбал», «сегирак» ва амсоли ин истифода бурда намешаванд;
- **Арзёбии ташаккулдиҳанда** – арзёбӣ дар таълими интерактивӣ на барои танбех додан, балки барои ташаккули фаъолияти таълимии хонанда истифода мешавад;
- **Идораи бонизоми машғулият** – ҳама гуна фаъолият дар дарс ба азхуд кардани донишҳо ва ноил гаштан ба мақсаду натиҷаи таълим равона мегардад.
- **Ба эътибор гирифтани шахсияти хонанда** – дар машғулиятҳо хоҳиш, завқ ва зехни хонанда ба эътибор гирифта мешаванд.

III. Тарҳрезӣ ва татбиқи барномаи таҳсилоти ғайрирасмии маърифати шахрвандӣ

Ба ҳамагон маълум аст, ки хатми таҳсилоти миёнаи умумӣ ва дар муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи омухтани асосҳои илму техника, гирифтани дониш оид ба малакаҳои ҳаётӣ ва тақвими дониш маърифати шахрванди унсури муҳими тарбияи насли ҷавон аст. Бо вучуди фарогирии саросарии ҷавонон ба зинаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, на ҳамаи ҷавонон имконияти идома додани таҳсилро дар мактаб доранд ва баъд аз хатми синфи нӯҳум ё барвақттар таҳсилро дар мактаб қатъ мекунанд. Қобили қайд аст, ки дар барномаҳои таълимӣ мавзӯҳои асосии маърифати шахрвандӣ ба синфҳои 10-11 мувофиқ меояд. Бо назардошти он, ки сатҳи тарки мактаб қардани хонандагон баъд аз хатми синфи 9 - 22.6% таъхир мекунад², мо бо боварӣ гуфта наметавонем, ки ин миқдори хонандагон мавзӯҳои асосии маърифати шахрвандиро аз худ намекунанд. Аз ин лиҳоз, таҳия ва татбиқи барномаҳои таҳсилоти ғайрирасмии маърифати шахрвандӣ дар ҳалли масъалаи мазкур басо муҳим аст.

Асосан маърифати шахрвандӣ дар қолаби низомии таҳсилоти ғайрирасмӣ хуб ва самаранок ба роҳ монда мешавад, зеро дониш, малака ва маҳорати назариявиро иштирокчиён метавонанд дар амал ба зудӣ санҷанд ё машқ кунанд. Аз ин лиҳоз ҳангоми тарҳрезии барномаҳои маърифати шахрвандӣ дар қолаби таҳсилоти ғайрирасмӣ се самтро ба эътибор гирифтани зарур аст: (1) Дониши назариявӣ (2) Татбиқи амалии донишҳои андӯхта ва (3) Таҳлилу хулосабарорӣ. Инро дар нақша чунин нишон додан мумкин аст:

Дар чараёни таҳияи барномаҳои таҳсилоти ғайрирасмии фаъолиятҳои таълимӣ маърифатиро ба се гурӯҳ муттаҳид қардан қобили қабул аст: (1) Фаъолиятҳои таълимӣ, ки дониш, малака ва маҳорати навро муаррифӣ/пешниҳод мекунанд; (2) Фаъолиятҳои таълимӣ маърифатӣ, ки барои машқ ва дар амал татбиқ қардани дониш, малака ва

²Дастурамал барои барномаи «Таҳсилро дар мактаб идома диҳед!» Душанбе, 2012

маҳорати маърифати шаҳрвандӣ истифода мешаванд; ва (3) Фаъолиятҳои таълимию маърифатӣ барои ҳавасманд гардонидани ҷавонон.

Дар ҷадвали поён тадбирҳои гуногун вобаста ба фаъолияти таълимию маърифатӣ пешниҳод карда мешаванд. Дар доираи Барномаи Ҷавонони Пешсаф аксари ин тадбирҳо амалӣ шуда, ба инкишофи дараҷаи маърифати шаҳрвандии ҷавонон мусоидат карданд.

Муаррифии/пешниҳоди дониш, малака ва маҳорати нав оид ба маърифати шаҳрвандӣ	Машқ ва дар амал татбиқ кардани дониш, малака ва маҳорати нав оид ба маърифати шаҳрвандӣ	Ҳавасманд гардонидани ҷавонон
<p>Ташкили тренингҳои омӯзишӣ оид ба маърифати шаҳрвандӣ</p> <p>Ташкил ва гузаронидани конференс ва форумҳо барои ҷавонон</p> <p>Ташкили маҳзани маводи таълимӣ оид ба маърифати шаҳрвандӣ</p>	<p>Таҳияи ва татбиқи лоиҳаҳои хурди ҷамъиятӣ аз тарафи ҷавонон</p> <p>Пешниҳоди хизматрасонии ҷамъиятӣ (тадбирҳои ихтиёрӣ, ташкили гурӯҳи ихтиёрӣ)</p> <p>Ташкили гурӯҳи пешсаф аз ҳисоби ҷавонони маҳалла</p>	<p>Ташкил намудани лагерҳои маърифатӣ-фароғатӣ</p> <p>Табодули таҷриба</p> <p>Курсҳои омӯзишӣ (компютер, забони хориҷӣ, дӯзандагӣ ва ғайра)</p> <p>Ташкили озмунҳо барои ҷавонон</p> <p>Ташкил ва гузаронидани маърақаҳои маданӣ-маърифатӣ</p>

Барномаи Ҷавонони Пешсаф чунин барномаҳоро тавассути ташкилотҳои ғайридавлатии маҳаллӣ ба роҳ монда, ҷалби фаъолони ҷавонон таъмин намуд. Дар фасли мазкур тарзи тарҳрезӣ, таҳияи ва татбиқи чунин барномаҳо дар асоси таҷриба ва натиҷаҳои Барномаи Ҷавонони Пешсаф пешкаш карда мешавад.

3.1. Ташкили тренингҳои омӯзишӣ оид ба маърифати шаҳрвандӣ ³

Семинарҳои омӯзишии маърифати шаҳрвандии ғайрирасмӣ барои амалӣ кардани як қатор мақсадҳои асосӣ ба монанди андӯختани дониш оид ба таҷрибаҳои демократӣ ва ниҳодҳо, омӯзиши ақидаҳо ва арзишҳои демократӣ, пешниҳоди малакаю маҳорати шаҳрвандӣ ва ҷалби ҷавонон барои иштироки комилу бошуурона дар корҳои ҷамъиятӣ таҳия мешаванд. Он ҳамчунин ба ҷавонон барои фаъолона ширкат варзидан дар ҳалли масъалаҳои мавҷуда дар ҷамъаҳои худ метавонад ёрӣ диҳад.

Барномаи маърифати шаҳрвандии баъдидарсӣ дар асоси як қатор принципҳои таҳия мешаванд:

1. **Дарсҳо бояд мунтазам баргузор шаванд**, зеро ҳар қадар чорабиниҳо бисёр доир гарданд, ҳамон қадар гурӯҳи мунтахаб майл ба азхуд кардан ва нигоҳ доштани ахборот пайдо мекунад;

³ Барномаи Ҷавонони Пешсаф. Дастурамали 1 оид ба маърифати шаҳрвандӣ. Душанбе - 2012

2. **Методҳои таълимии гуногун ва муштарак истифода бурда шаванд, зеро** методҳои дарси интерактивӣ нисбат ба дарси ғайрифайол (анъанавӣ) ба монанди маъруза ё тақсими маводҳо, ки қаблан бисёртар истифода мешуд, пурсамартар буда, ба дараҷаҳои баланди тағйироти мусбӣ оварда мерасонанд.
3. **Муаллимон** бояд аз муҳити маҳал огоҳ бошанд ва мутобиқи он фаъолияти хешро пеш баранд, зеро сифати маҳорати муаллим ба сифати курс таъсири бевосита мерасонад. Муаллими курси маърифати шахрвандӣ бо вучуди доштани таасуроти амиқу устувор дар бораи гурӯҳи мунтахаб, бояд ҳамеша дар ҷустуҷӯ ва пайдо кардани иттилооти наву тоза бошанд.

Ҳамзамон:

- Бо истифода аз роҳи усулҳои гуногун монеаҳое, ки бар зидди иштироки доимӣ равона шудаанд, пеш аз амалӣ намудани барнома бартараф намоед.
- Ҷиҳати иштирок намудан дар барномаи маърифати шахрвандии сиёсӣ ва иҷтимоӣ тавассути ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва ё шахсони расмӣ давлатӣ барои бевосита иштирок намудани гурӯҳ дар барнома шароит фароҳам биёред.
- Ба мавзӯҳо, ки бевосита ба ҳаёти ҳаррӯзаи одамон мувофиқат мекунанд эътибор диҳед. Ҳамоҳангсозони барнома бояд проблемаи аввалиндараҷаи мардумро муайян намуда, баъдан нишон диҳанд, ки чӣ тавр масъалаҳои демократӣ ва идоракунии ба ҳалли проблемаҳо мусоидат карда метавонанд.
- Ба тақмили омӯзиши муаллимон бояд сармоягузори кард, зеро таҳияи курси муҳим ва методҳои дарсдиҳӣ, омӯзиши барандагон дар пешрафти курси маърифати шахрвандӣ муҳим аст.
- Ба масъалаҳои гендерӣ (ҷинсӣ) диққат диҳед, зеро духтарон назар ба писарон дар масъалаҳои иштирок дар ҳаёти ҷомеа, истифодабарии манбаъҳо ва арзишҳои фарҳангиву маданӣ бештар ба монеаҳо рӯ ба рӯ мешаванд.

Тавсия мешавад, ки барномаи омӯзиши маърифати шахрвандӣ 10 ҳафтаро фаро гирифта, ҳар ҳафта ба муддати 2 соат омӯзиш гузаронида шавад. Мавзӯҳои тахминии барномаи омӯзиши маърифати шахрвандӣ чунин буда метавонанд:

- Муқаддимаи курси маърифати шахрвандии ғайрирасмӣ;
- ҳуқуқҳои инсон;
- таҳаммулпазирӣ ва созиш;
- дин ва ҳуқуқҳо
- ҷомеа ва ҳокимияти маҳаллӣ
- фаъолияти ихтиёрӣ, фаъолияти ҷамъиятӣ ва масъулияти шахрвандӣ;
- маҳорати гузаронидани гуфтушунидҳо;
- маҳорати суҳанронии умумӣ, баромад ва мубоҳиса;
- рушди имконоти ҷавонон;
- фаъолияти гурӯҳҳои ташаббускор ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ. Пешкаш намудани нақшаи амалии шахсӣ.

Тасвири чараёни таҳия ва татбиқи тренингои омӯзишии маърифати шаҳрвандӣ:

№	Қадамҳо	Шарҳ	Маводи тавсияшаванда аз Барномаи Ҷавонони Пешсаф
1	Таҳияи барнома ва маводи таълим	Ташкилот дар асоси тавсияҳои концепсияи мазкур барнома ва маҷмӯи маводи таълимро таҳия мекунад. Талабот ба мазмун, мундариҷа ва усули омӯзишро, ки дар боло оварда шудааст ба эътибор гирифта шавад. Инчунин барнома ва маводи таълимие, ки аз тарафи Барномаи Ҷавонони Пешсаф таҳия шудааст, истифода бурда метавонед.	Барномаи Ҷавонони Пешсаф. Дастурамали I Оид ба маърифати шаҳрвандӣ, Душанбе 2013 Аз сомонии http://www.aot.tj/ таҳсилоти ғайрирасмӣ/ дастрас карда метавонед
2	Омода намудани тренерон	Барои хуб ва босифат ба роҳ мондани тренингои омӯзишии маърифати шаҳрвандӣ омӯзгорон бояд тренинги махсусро гузаранд ва соҳиби сертификат шаванд. Дар чараёни омода намудани тренерон, на танҳо мазмуну мундариҷаи маърифати шаҳрвандӣ, балки усули таълим ва гузаронидани семинарҳо ба роҳ монда мешаванд. Тавсия мешавад, ки дар чараёни омода намудани тренерон масъалаҳои мазкур ҷиддан ба эътибор гирифта шаванд: низоми таълими интерактивӣ, хонандамехвар, воситаи арзёбии дастовардҳои иштирокчиён ва натиҷаҳои омӯзиш.	
3	Интихоби иштирокчиён	Чун фоидабарандагони асосии барнома ҷавонон мебошанд, ки ҳангоми интихоб синну соли иштирокчиён ба эътибор гирифта мешавад. Барои интихоб шудан ба духтарону писарон имконияти якхела дода шуда, мувозинати гендерӣ ба эътибор гирифта мешавад. Махсусан ҳангоми интихоби иштирокчиён хоҳишу завқи онҳо, фаъолнокии онҳо ва хоҳиши ҳалли масъалаҳои ҷомеа муҳим аст.	
4	Интихоби ҷои гузаронидани тренинги омӯзишӣ	Интихоби ҷои гузаронидани тренинги омӯзиши низ нақши калон мебозад. Макони гузаронидани омӯзиш бояд ба аксари иштирокчиён дастрас бошад. Синфхона бояд равшан ва имконияти ҳавохӯрии он муҳайё бошад.	

5.	Гузаронидани тренинг	Раванди чараёни тренинг бо истифодаи усулҳои фаёоли таълим	Усулҳои интерактивӣ Маводи таксимотӣ
6	Арзёбии пешакӣ, ҷорӣ ба ҷамъбасти тренинги омӯзишӣ	Ба мақсади муқоисаи натиҷаҳо дар оғози тренинги омӯзишӣ арзёбии пешакӣ гузаронида мешавад. Ин навъи арзёбӣ барои муайян намудани дониши базавии иштирокчиён оид ба маърифатӣ шаҳрвандӣ буда, натиҷаҳои он то охири тренинг нигоҳ дошта мешаванд ва бо гирифтани арзёбии ҷамъбасти дастовардҳои иштирокчиён муқоиса карда мешаванд. Арзёбии ҷорӣ мунтазам ба мақсади санҷидани инкишофи иштирокчиён ба сомон расонида мешавад. Ин арзёбӣ имконият медиҳад, ки мушкилот саривақт муайян шуда, ҳамзамон ҳал гардад. Арзёбии ҷамъбасти дар охири тренинги омӯзишӣ гузаронида шуда, дастовардҳои иштирокчиён ҷамъбаст карда мешавад.	Барномаи Ҷавонони Пешсаф. Пурсишнома оид ба муайян намудани сатҳи дониш, рафтор ва амал Аз сомонаи http://www.aot.tj/ тахсилоти ғайрирасмӣ/ дастрас карда метавонед
7	Ҳисобот оид ба тренинг		Замима: ҳамаи маводҳои, ки тренер дар тренинг истифода бурд

3.2. Ташкил ва гузаронидани конфронс ва форумҳо барои ҷавонон

Ташкили конфронс ва форумҳо барои ҷавонони пешсаф ба онҳо имконият медиҳад, ки табодули таҷриба карда, аз ҳамдигар омӯзанд. Чун конфронсҳо дар доираи барномаи маърифати шаҳрвандии ҷавонон баргузор карда мешавад, мавзӯҳои баррасишаванда бояд ба ин масъала марбут бошанд. Чунин конфронсҳо ҳамчун замина барои ба муҳокимаи масъалаҳо ҷалб намудани ҷавонон, шунидани афкори ҷавононе, ки дар барномаҳои гуногуни маърифати шаҳрвандии ҷавонон ҷалб шудаанд, гирифтани ахборот оид ба ташкилотҳо ва созмонҳои давлатӣ ва ғайридавлатии маҳаллӣ ва байналмилалӣ оид ба барномаҳои маърифати шаҳрвандӣ ва табодули таҷрибаи миллӣ ва байналмилалӣ хизмат мекунад. Дар Замимаи 3 барнома ва маълумоти мухтасар оид ба Конфронси якуми ҷавонон, ки аз тарафи Барномаи Ҷавонони Пешсаф баргузор шудааст, пешниҳод мегардад. Ин ба шумо имконият медиҳад, ки бо мӯхтаво ва чараёни конфронс ошно шуда, онро ҳамчун намуна истифода баред.

Дар чараёни тарҳрезӣ ва гузаронидани конфронсу форумҳо барои ҷавонон якчанд қоидаҳо бояд ба эътибор гирифт:

- 1) **Банақшагирӣ** – ин марҳала хеле муҳим буда, аз ташкилкунандагони конфронс нерӯ ва қобилияти махсусро талаб мекунад. Қадами аввал муайян намудани мавзӯи асосӣ ё марказии конфронс мебошад. Барои муайян намудани мавзӯи асосӣ ташкилкунандагон бояд таҳқиқоти хурд гузаронида, проблема ё масъалаи мубарми ҷавононро дар самти маърифати шаҳрвандӣ аниқ созанд. Ҷамъовариҳои ахборро барои муайян кардани мавзӯи асосӣ метавонед тавассути сомонаҳои иҷтимоии интернетӣ, аз ҷумла twitter, facebook, odnoklassniki ва ба монанди он ба роҳ монед. Инчунин

гузаронидани муҳокимаи гурӯҳӣ бо гурӯҳи мақсадноки ҷавонон воситаи хуби муайян кардани масъалаи асосӣ мебошад. Қадами дуюм муайян намудани маърузачиёни конфронс мебошад. Дар ин марҳала ташкилкунандагон метавонанд аз ҳисоби иштирокчиён, тренерон ва фаъолони барномаҳои ҷавонон маърузачиёнро интихоб кунанд. Минбаъд таҳияи барнома, омода намудани маводи тақсимоӣ ва интихоби иштирокчиён ба роҳ монда мешавад.

2) **Банақшагирии буҷет** – буҷети конфронс вобаста ба мақсад ва шумораи иштирокчиён таҳия шуда, тамоми унсурҳо, аз ҷумла, таъминоти иштирокчиён бо ҷойи хоб, роҳкиро, хӯроки нисфирӯзӣ, иҷораи толорҳо ва ғайраро фаро мегирад. Ташкилкунандагон бояд боварӣ ҳосил кунанд, ки маблағи дар буҷет нишондодашуда ба ҳақиқат рост меоянд.

3) **Интихоби иштирокчиён** – вобаста ба гурӯҳи мақсаднок ҳар ташкилот метавонад меъёрҳои интихоби худро таҳия кунанд ва дар асоси меъёрҳои мазкур ҳайати иштирокчиёни конфронсро интихоб намояд. Барномаи Ҷавонони Пешсаф барои интихоби иштирокчиёни меъёрҳои мазкурро истифода бурд:

- Иштироки фаъолони дар курси омӯзиши маърифати шаҳрвандӣ;
- Иштироки фаъолони дар ҷорабиниҳои ихтиёронии ҷамъиятӣ;
- Дониш, малака ва маҳорати пешсафӣ: иштирок дар муҳоҷимароӣ, таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои хурди иҷтимоӣ.
- Дорои ҳисси ташаббускорӣ ва навоарӣ
- Хоҳишмандӣ

4) **Усул ва методологияи гузаронидани конфронсҳо**⁴ – вобаста ба мақсад ва вазифаҳои конфронс усул ва методҳои интихоб карда мешаванд. Аз ин лиҳоз, пеш аз интихоби усулҳои ташкили ҷараёни конфронс вазифаҳои онро баррасӣ кардан зарур аст. Дар поён якҷан намунаҳои умумии вазифаҳои конфронс пешниҳод мегарданд:

- Ба ҳам овардани иштирокчиён як барномаи омӯзиши маърифати шаҳрвандии мамлакатҳои/минтақаҳои мухталиф;
- Шиносоӣ бо шароити таълимии маърифати шаҳрвандӣ дар мамлақати қабулкунандаи конфронс (барномаҳо, таҷҳизот, имкониятҳо, таҳқиқотҳо ва амсоли он);
- Шиносоӣ бо барнома ва ҷорабиниҳои ҷумҳуриявӣ оид ба маърифати шаҳрвандӣ
- Тақвият бахшидани ҳамкорӣ ва табодули таҷриба байни ташкилотҳое, ки ба масъалаи маърифати шаҳрвандӣ дар мамлакат ва берун аз он фаъолият мекунанд;
- Ташаккули ҳамкорӣ, пайвастагӣ/муошират бо муассисаҳое, ки ба масъалаи маърифати шаҳрвандӣ машғуланд;
- Ҷалб кардани иштирокчиёни нави фаъол ба барномаи маърифати шаҳрвандӣ;
- Донишҷӯи таърих, мавзӯҳои диққатҷалбкунанда, фарҳанги мамлақати ташкилкунандаи конфронс;
- Шиносоӣ бо ҳаёти иҷтимоии мамлақати ташкилкунанда;
- Фароҳам овардани шароит барои аз худ кардани дониш, малака ва таҷрибаи нав;
- Пайдо намудани дӯстони нав ва вазифаҳои дигар.

⁴http://www.iapss.org/downloads/publications/iapss_conference_manual.pdf

Барои ба иҷрои вазифаҳои мазкур усули муаррифӣ, лексияи хурд, муҳокимаи умумӣ, муҳокима ва қабули қарор дар гурӯҳҳои мақсаднок/мавзӯӣ ва амсоли он.

- 5) **Чамъбаст ва арзёбӣ** – дар охири конфронс иштирокчиён метавонанд нақшаи ҳамкорӣ таҳия карда дар он чорабиниҳоро оид ба масъалаҳои гуногуни маърифати шаҳравандӣ ва вақти гузаронидани онҳоро ҷо диҳанд. Ташкилкунандагони конфронс дар чамъбаст аз иштирокчиён хоҳиш мекунанд, ки конфронсро арзёбӣ кунанд. Инро тавассути саволномаҳо гузарондан мумкин аст. Тавассути саволномаи мазкур масъалаҳои ташкилии конфронс, аз ҷумла, пешвоз гирифтани иштирокчиён, ҷобачо кардани онҳо, хӯроки пешкашшуда, макони баргузоршавии конфронс, таҷҳизот ва барномаву маводи пешниҳодшуда арзёбӣ карда мешавад.

3.3. Ташкил намудани клубҳо, озмунҳо ва маъракаҳои истироҳатӣ-маърифатӣ ва дигар машғулиятҳои баъдидарсӣ оид ба маърифати шаҳравандӣ барои ҷавонон

Ташкил намудани чорабиниҳои гуногун барои такмили донишу малака ва ҳавасманд гардондани иштирокчиёни машғулиятҳои баъдидарсӣ хеле заруранд. Агар дар чараёни омӯзишҳо иштирокчиён оид ба маърифати шаҳравандӣ гиранд, дар раванди машғулиятҳои иловагӣ иштирокчиён ин донишу малакаро машқ мекунанд ва дар амал татбиқ мекунанд. Дар ҷадвали поён навъи чорабинӣ/машғулият мақсад ва вазифаҳои асосии он ва адабиёти тавсияшаванда оварда мешавад. Шумо ҳангоми таҳия кардани чунин барномаҳо метавонед аз ин тавсияҳо истифода баред.

Фаъолият/чорабинӣ	Мақсад ва вазифаҳо	Адабиёти тавсияшаванда
Клубҳои мубоҳисавӣ (дебата)	Клубҳои мубоҳисавӣ (дебатавӣ) ба мақсади тақвият бахшидан ва такмили маҳорати суҳанварӣ, таҳлилу муҳокимаи масъалаҳои гуногуни иҷтимоӣ, сиёсӣ ва ҳаёти ташкил карда мешаванд. Вазифаи асосии клубҳои мубоҳисавӣ муайян намудани мавзӯҳо ва масъалаҳои мубоҳисавӣ ва ҷалби ҷавонон ба муҳокимаи ин масъала аст. Иштирокчиёни клубҳои мубоҳисавӣ сараввал бояд дониш, малака ва маҳорати дар мубоҳиса иштирок карданро аз худ кунанд. Клубҳои муҳокимавиро метавон дар сатҳи маҳал, ноҳия, вилоят ва ҷумҳурӣ ташкил намуд. Инчунин байни клубҳои гузаронидани озмунҳои мубоҳисавӣ барои тақвияти масъалаи мазкур заруранд	Намунаи сохтори клуби мубоҳисавӣ Маълумотнома оид ба гузаронидани озмуни мубоҳиса (дебата)
Клубҳои фаннӣ (масалан, журналистони ҷавон,	Ташкил намудани клубҳои фаннӣ (мавзӯӣ) барои ҳавасманд гардонидани иштирокчиён хеле заруранд. Дар чунин клубҳо иштирокчиён мувофиқи завқ	Намунаи барнома ё низомномаи клуби фаннӣ

<i>таърихшиносони чавон, сиёсатмадорони чавон ва ғайра)</i>	шомил гашта, нозукиҳои касбҳои гуногунро аз худ карда, малакаву маҳорати марбутро дар амал месанҷанд ва дар ҳаёти иҷтимоии ҷомеа саҳм мегузоранд. Клубҳои фаннии гуногун буда метавонанд: клубҳои журналистони чавон, сиёсатмадорони чавон ва ғайра.	
Курсҳои омӯзишӣ (<i>дузандагӣ, компютер, забони хориҷӣ ва ғайра</i>)	Ташкил намудани курсҳои омӯзишӣ, аз ҷумла дӯзандагӣ, омӯзиши компютер, забонҳои хориҷӣ, асосан барои хавасмандгардонидани чавонон равона мегарданд. Дар ҷаҳрӯни омӯзиш чавонон малакаву маҳорати нав пайдо мекунанд. Ҷунин курсҳои омӯзиширо дар асоси барномаҳои кӯтоҳмуддат ва миёнамуҳлати омӯзишӣ ба роҳ мондан мумкин аст.	Барномаи курсҳои омӯзишӣ (компютер, дӯзандагӣ, забонҳои хориҷӣ) Маълумотнома оид ба яке аз курсҳои омӯзишӣ
Лагерҳои тобистона	Лагерҳои истироҳатӣ барои иштирокчиёни барномаҳои маърифати шаҳрвандӣ якҷанд вазифаро иҷро мекунанд: хавасмандгардонӣ, такмил додани дониш, малака ва маҳорат оид ба маърифати шаҳрвандӣ, воҳӯрӣ бо ҳамсолон ва намояндагони ташкилотҳои маҳаллӣ, табодули таҷриба ва ғайра. Барномаҳои лагерҳои тобистона аз тренингиҳо, клубҳои мувоҳисавӣ, озмунҳо, ҷорабиниҳои фарҳангиву фароғатӣ иборатанд.	Барномаи лагери тобистона Намунаи меъёрҳо барои интиҳоби иштирокчиён Ҳисобот оид ба гузаронидани яке аз лагерҳои тобистона
Лоихаҳои хурди иҷтимоӣ	Лоихаҳои хурди иҷтимоӣ барои чавононе, ки барномаи маърифати шаҳрвандиро пурра аз худ кардаанд пешниҳод карда мешавад. Иштирокчиён гурӯҳҳои ҷамъиятӣ таъсис дода, лоихаҳои хурд, ки ҷанбаҳои гуногуни ҳаёти иҷтимоии чавонро фаро мегиранд, таҳия ва татбиқ мекунанд.	Дастурамал барои таҳияи лоихаҳои хурди иҷтимоӣ Дастурамал барои интиҳоби лоихаҳои хурди иҷтимоӣ Намунаи якҷанд лоихаи хурди иҷтимоӣ, ки аз тарафи чавонон дар доираи Барномаи Чавонон Пешсаф таҳия ва татбиқ шудаанд
Воҳӯрӣ бо муассисаҳои давлатӣ, ғайридавлатӣ ва ҷамъиятӣ	Ташкил намудани воҳӯрии иштирокчиёни барномаҳои маърифати шаҳрвандӣ бо намояндагони муассисаҳои давлатӣ – ҳукуматҳои маҳаллӣ ва ғайридавлатии минтақа ба иштирокчиён имконият медиҳад, ки бо ин ташкилотҳо робита ба роҳ монда, оид ба фаъолияти онҳо маълумот мегиранд. Ин дар оянда имконият медиҳад, ки масъала ва проблемаи иҷтимоии чавонро бевосита ба ин муассисаҳо пешниҳод ва баррасӣ кунанд.	Маълумотнома оид ба яке аз ташрифҳо ба муассисаи давлатӣ ва ғайридавлатӣ
Ҷорабиниҳо ва	Ташкил намудани гурӯҳи ихтиёриён, ки	Дастурамал барои

фаъолиятҳои ихтиёри	барои иҷрои корҳои гуногун, аз ҷумла расонидани ёрии иҷтимоӣ ба аҳолии ниёзманд, аз ҷумла пиронсолон, беморон ва амсоли онҳо малака ва маҳорати пешсафии иштирокчиёро баланд мегардонад ва онҳоро масъулиятшинос мекунад.	ташкил намудани гурӯҳи ихтиёри Маълумотнома оид ба яке аз чорабиниҳои ихтиёри
Озмунҳои барои ҷавонон	Яке аз роҳҳои ҳавасманд гардонидани иштирокчиёни барномаҳои маърифати шахрвандӣ ташкил ва гузаронидани озмунҳои гуногун аст. Аз ҷумла, озмуни клубҳои муҳофизатӣ, озмуни лоихаи беҳтарин, озмуни дастони моҳир ва амсоли он. Чунин озмунҳо ғайр аз вазифаи ҳавасмандгардонии иштирокчиён боз ба мақсади ташкил намудани робита байни ҷавонон, табодули таҷриба, аз ҷамсолон омӯхтани малакаҳои нав гузаронида мешаванд.	Маълумотнома оид ба яке аз озмунҳо

VI. Маҳзани маводи таълим оид ба маърифати шахрвандии ҷавонон

Яке аз омилҳои асосии оғаҳии ҷавонон оид ба масъалаҳои маърифати шахрвандӣ дастрасии маълумот мебошад. Дастрасии маълумот дар ду самт ба роҳ монда мешавад, яқум зиёд будани он ва дуҷумла фаҳмо ва мушаххас будани он аст. Маълумотро тавассути расонаҳои гуногун, аз ҷумла гӯшаи ахборотӣ, таҳия ва паҳн намудани китобчаҳо, маълумотномаҳо ва овезаҳо, ташкили маҳзани мавод дар китобхонаҳо ва инчунин тавассути сомонаҳои интернетӣ пешниҳод кардан мумкин аст. Дар фасли мазкур воситаҳои гуногуни пешниҳоди маълумот ва маводи таълим оид ба маърифати шахрвандӣ баррасӣ мешаванд.

4.1. Ташкил намудани гӯшаи ахборотӣ оид ба маърифати шахрвандӣ дар мактаб ва ҷамоат

Гӯшаҳои ахборотӣ оид ба маърифати шахрвандӣ дар мактаб ва ҷамоат (маҳалла) вазифаҳои гуногунро иҷро мекунанд. Дар мактаб мақсади асосии гӯшаҳо оид ба маърифати шахрвандӣ асосан омӯзишӣ буда, барои тақмили дониши базавии хонандагон ёри мерасонанд. Гӯшаҳои ахборотӣ оид ба маърифати шахрвандӣ дар маҳалла вазифаи огоҳкуниро дошта, вобаста ба тарзи пешниҳоди ахбор аз гӯшаҳои мактабӣ фарқ мекунад. Дар ҷадвали поён хусусиятҳои махсуси ин ду навъи гӯшаҳои ахборотӣ оварда мешаванд.

Гӯшаи ахборотӣ дар мактаб	Гӯшаи ахборотӣ дар маҳалла
Мавзӯҳои гӯша асосан ба масъалаҳои кӯдакон ва наврасон бахшида мешаванд, аз ҷумла, ҳуқуқҳои кӯдак, ва ҷамсоли он; Матн назар ба расму мусаввараҳо зиёдтар аст.	Мавзӯҳои гӯша масъалаҳои гуногуни иҷтимоиро фаро мегиранд, аз ҷумла пешгирии хушунат дар хонавода, интиҳобот, қоидаҳои гуногун Расму мусаввара назар ба матн зиёдтар дида мешаванд.

Ташкили гӯшаи ахбороти оид ба маърифати шахрвандӣ дар мактаб: Барои ташкил намудани гӯша чоеро дар толори мактаб интихоб кардан лозим аст, ки хонандагон тавонанд аз ин гӯша бе ягон мушкилот истифода баранд. Гӯша метавонад аз якчанд овезаҳо иборат бошад. Ҳар як овеза масъалаи алоҳидаи маърифати шахрвандиро бояд фаро гирад. Масалан, гӯша аз чунин овезаҳо (постерҳо) иборат буда метавонад: “Ҳуқуқҳои худро шинос!”, “Натиҷаҳои фаъолияти ихтиёронии хонандагони мактаб”, “Шахрванди бомаърифат шав!” ва амсоли он. Агар ин гӯшаро худи хонандагон ташкил кунанд ва мунтазам мундариҷаи онро нав кунанд хуб аст.

Ташкили гӯшаи ахбороти оид ба маърифати шахрвандӣ дар маҳалла: Асосан чунин гӯшаҳо дар ҷойе, ки бошандагони маҳалла зиёд чамъ мешаванд, ташкил кардан зарур аст. Масалан, дар назди бунгоҳи тиббии маҳалла, масҷид, истгоҳи таксиҳо ё мағозаҳо ва умуман ҷойе, ки аҳолии маҳалла аз ин мавзӯ зиёд дидан мекунад. Чунин гӯшаҳо мавзӯҳои гуногунро фаро мегиранд. Асосан, дар ин гӯшаҳо тарзи гузаронидани интихобот, номгӯи ҳуқуқҳо, даъват ба маърақаҳои ҷамъиятӣ, нуқтаҳои асосии қонунҳое, ки ба ҳаёти ҷамъиятӣ марбутанд ва ғайра пешниҳод карда мешаванд. Мисол: “Табиатро ҳифз нам!” , “Ба муҳочирати меҳнатӣ қонунӣ меравем”, “Зан ва мард дар ҷомеа баробарҳуқуқанд”

4.2. Таҳия ва паҳн намудани китобча, маълумотнома ва овезаҳо оид ба маърифати шахрвандӣ

Паҳн намудани китобчаҳо (брошюраҳо), маълумотнома ва овезаҳо яке аз воситаҳои осони огаҳ намудани аҳоли ва махсусан ҷавонон оид ба маърифати шахрвандӣ аст. Ҳангоми таҳияи чунин мавод бояд якчанд талабот ба эътибор гирифта шаванд:

- Китобча, маълумотнома ё овеза бояд як мавзӯи мушаххасро фаро гирад, масалан, “ҳуқуқҳои кӯдак”, “пешгирии хушунат дар хона”, “баробарии гендерӣ”, “ташкили гурӯҳҳои ихтёрӣ”, “дин ва ҷамъият”, “иштирок дар интихобот”, “дастони тозагарави саломатӣ” ва амсоли он.
- Мавод бояд диққатҷалбкунанда бошад, расмҳо мусаввараҳо ва амсоли он;
- Ҷумлаҳо кӯтоҳ ва мушаххас буда, калимаҳои душворфаҳм истифода нашуда бошад;
- Дар мавод бояд масъала (проблема) ва роҳҳои ҳалли он таҷассум гардад.

Шарт нест, ки чунин мавод бо сифати баланди полиграфӣ иҷро карда шавад. Онро метавонанд хонандагони мактаб ё иштирокчиёни курсҳои маърифати шахрвандӣ таҳия карда, байни аҳоли паҳн намоянд.

4.3. Ташкил намудани маҳзани мавод оид ба маърифати шаҳрвандӣ дар китобхонаҳои мактаб ва китобхонаҳои маҳаллӣ

Китобхонаҳои мактаб ва китобхонаҳои маҳаллӣ яке аз мавзӯҳои мебошад, ки тавассути он маводи маърифати шаҳрвандиро ба хонандагон ва аъзоёни ҷомеа пешниҳод кардан мумкин аст. Барои ин якҷанд каткаи китобмонакро бо мавод (китобҳо, мақолаҳо, дастурамалҳо, маълумотномаҳо) оид ба маърифати шаҳрвандӣ гузошта, ба он сарлавҳа менависанд. Тавсия мешавад, ки чунин маҳзан дар ҷои намоёни китобхона ташкил карда шавад, то ки истифодабарандагон ба осонӣ онро мушоҳида ва истифода баранд.

Айни замон маводи зиёде оид ба масъалаҳои гуногуни маърифати шаҳрвандӣ нашр мешаванд. Дар ин самт нақши созмонҳои ғайриҳукумати маҳаллӣ ва байналмилалӣ зиёд аст. Китобдорон метавонанд ба ин ташкилотҳо муроҷиат карда, маҳзани маводро зиёд кунанд. Тавсия мешавад, ки ҳар он маводе, ки ба масъалаҳои иҷтимоӣ ва сиёсӣ бахшида мешаванд, дар ин маҳзан ҷо дода шаванд.

4.4. Тарҳрезӣ ва идоракунии сомонаҳои интернетӣ оид ба маърифати шаҳрвандӣ

Ҷавонони муосир ба техника ва технологияи навин завқи зиёд дошта, истифодабарандагони асосии он ба ҳисоб мераванд. Айни замон шумораи ками сомонаҳои интернетӣ бо забони тоҷикӣ оид ба маърифати шаҳрвандӣ мавҷуданд. Ташкил ва идора намудани чунин сомона масъалаи муҳим аст. Барои ташкил намудани он сараввал маводи мавҷударо оид ба маърифати шаҳрвандӣ бо забони тоҷикӣ ҷамъ оварда, таҳрир карда шавад. Сипас, маводи ҷамъовардашуда ба гурӯҳҳои мавзӯӣ гурӯҳбандӣ шаванд, то ки истифодабарандагон ба осонӣ ин маводро берун оранд.

V. Мусоидат ба пешсафӣ ва фаъолнокии ҷавонон

Ҷавонон қисми фаъоли аҳолии ҷумҳурӣ ба шумор рафта, дар ҷорабиниҳо, маъракаҳо, иду озмунҳо фаъолона иштирок мекунанд. Онҳо натавонанд, балки дар аксари ҳолатҳо ҳамчун муаллифон ва ташкилкунандагони чунин ҷорабиниҳо фаъолият мекунанд. Пешсафӣ ва фаъолнокии иҷтимоии ҷавонон низ аз тарафи ҷомеа дар умум хуб пазирида мешавад. Ҳарчанд ҷомеаи анъанавии мамлакат ҳангоми қабули қарорҳо ба ақидаи калонсолон бештар таъҷибкунад ҳам, саҳми ҷавонон дар муҳокима ва қабули қарор солҳои охир зиёд шуда истодаанд. Талабот ва вазифаҳои навро, ки дар ҷомеаи муосир пайдо шудаанд, аз ҷавонон дониш, малака ва маҳорати навро талаб мекунад. Ҷавонони тоҷик дар аксари ҳолатҳо нақши сарвари оиларо бо сабабҳои гуногун⁵ ба ӯҳда мегиранд. Ҳарчанд ҷавонон дониш, малака ва маҳорати заруриро надошта бошанд ҳам, маҷбуранд, ки масъалаҳои хонаводагиро таҳлил ва ҳал намоянд. Ин ва дигар омилҳои ҷомеа, ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва муассисаҳои таълимиро водор менамояд, ки ба наврасону ҷавонон дониш ва малакаи зарури пешниҳод кунад, то ки онҳо тавонанд дар ҳаёти иҷтимоӣ ва иқтисодии ҷомеа пешсаф бошанд.

---

⁵Аз ҷумла ба мақсади кор ба муҳоҷират рафтани волидон.

5.1. Таҳия ва татбиқи барномаи омӯзиши пешсафӣ

Пешсафии ҷавонон маънои онро дорад, ки ҷавонон дар алоҳидагӣ ё гурӯҳ ҳамсолони худро ба фаъолиятҳои гуногуни ҷамъиятӣ даъват, водор ва ҳавасманд мекунанд.

Барномаҳои омӯзишии пешсафии ҷавонон сифатҳои зеринро дар ҷавонон такмил медиҳад:

- Малакаи муаррифӣ кардан, маҳорати робитаи/пешниҳоди самараноки маълумот ба ҳамсолони худ;
- Чандирӣ – яъне мутобиқ сохтани усули пешсафии худ ба вазъияти пешомада;
- Эътимоднокӣ – ба худ боварӣ доштан;
- Маҳорати шунидани дархости/ниёзи дигарон;
- Кор дар гурӯҳҳо – харчанд шахс пешсафи гурӯҳ бошад, боз ӯ бояд бо аъзоёни гурӯҳ барои такмили мавод якҷоя кор кунад;
- Барои дигарон рафтори намунавӣ нишон диҳад;
- Ба зудӣ фикр карда, ҳулоса барорад;
- Барои натиҷаҳои қарор масъулиятро ба дӯш гирад

Барномае, ки барои фаъол ва пешсаф гардонидани ҷавонон таҳия мешавад, бояд вазифаҳои гуногунро иҷро намояд. Фаъолнокӣ ва пешсафии ҷавонон вазифаҳои шомил шудан ба масъалаҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва ахлоқиро дар назар дорад. Аммо вазифаҳои мазкур набояд дар алоҳидагӣ барои қонеъ намудани талаботи шахс ба вазъияти сиёсӣ, шароити иҷтимоӣ, имкониятҳои ҳуқуқӣ ва падидаҳои ахлоқӣ, балки дар ҳамбастагӣ тақвият дода шаванд. Аз ин лиҳоз ҳангоми тарҳрезии барномаҳо ба мақсади фаъол ва пешсаф гардонидани ҷавонон ҳамаи ин унсурҳо ба эътибор гирифта шаванд. Дар доираи Барномаи Ҷавонони Пешсаф унсурҳои мазкур ҳамчун қисми таркибии тадбирҳои асосӣ шинохта шудаанд. Дар чараёни татбиқи барномаи мазкур ҷавонон дар раванди муҳокима ва қабули қарор, ташкил намудани гурӯҳҳои ихтиёрӣ, татбиқи лоиҳаҳои хурди иҷтимоӣ, таҳия ва гузаронидани чорабиниҳои фарҳангиву маърифатӣ, табодули таҷриба байни ҷавонон ва дигар тадбирҳо амалӣ гаштанд. Ин тадбирҳо барои такмил додани маҳорати пешсафӣ ва фаъол гардонидани ҷавонон мусоидат карданд.

5.2. Ҷалби ҷавонон дар чараёни муҳокима ва қабули қарор

Ба мақсади ҷалби бештари ҷавонон ба чараёни муҳокимарониҳо ва қабули қарор якҷанд фаъолиятҳои гузаронидан мумкин аст. Аз ҷумла, гузаронидани муҳоҳисаҳо (дебатаҳо) дар мавзӯҳои гуногуни иҷтимоӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ, ахлоқӣ ва фарҳангӣ. Тавассути гузаронидани муҳоҳисаҳо ҷавонон метавонанд яке аз малакаҳои асосии пешсафӣ – дар назди ҷамъият баромад кардан, ақидаи зудро бо далелҳо исбот карданро такмил дода, минбаъд ин малакаро барои баррасӣ ва ҳалли масъалаҳои ҳаёти истифода мебаранд. Ҳангоми таҳияи барномаи пешсафӣ муаллифон бояд аз методҳои таълимии «ангезиши зеҳн», «муҳокимаи умумӣ», «фикр кун ва табодули андеша намо» ва ба монанди инҳоро истифода баранд. Чунин усулҳо имконият медиҳанд, ки иштирокчиён масъалаи гузошташударо муҳокима ва баррасӣ намуда, қарори мувофиқ ва дастаҷамъона қабул намоянд.

Барои такмили маҳорати муҳокимаронӣ ва қабули қарор дар чараёни омӯзиш ҷавононро бояд ба маҷлисҳои маҳалла, деҳа ва ё ягон муассиса ҷалб кардан хеле муфид аст. Зеро онҳо метавонанд дар амал чараёни муҳокима ва қабули қарорро мушоҳида кунанд ва дар он иштирок намоянд.

5.3. Ҷалби ҷавонон ба таҳия ва татбиқи лоиҳаҳо ба мақсади инкишофи ҷомеа

Дар ҷаҳорҷӯбаи Барномаи Ҷавонони Пешсаф як қатор лоиҳаҳои хурд ба мақсади инкишофи ҷомеа аз тарафи гурӯҳҳои ташаббускор, ки аз шумораи иштирокчиёни омӯзишҳои маърифати шаҳрвандӣ ва ҷавонони пешсаф таъсис ёфтаанд, татбиқ карда шуданд. Ин фаъолият яке аз омилҳои муҳими ташаккули малакаи пешсафии ҷавонон ба шумор меравад, зеро онҳо аз муайян кардани проблема то ҳалли он фаъолият карда, дар ҳалли проблемаҳои мубрами ҷомеа саҳмгузор ва масъулиятшинос мегарданд. Ҷараёни татбиқи лоиҳаҳои хурд якҷанд вазифаҳоро ба сомон расонидан лозим аст, аз ҷумла:

- Эълони грантҳои хурд барои татбиқи лоиҳаҳои иҷтимоӣ;
- Иштирокчиёро барои таҳияи лоиҳаҳо омӯзондан;
- Раҳнамоии гурӯҳҳои ташаббускор дар навиштани лоиҳа;
- Таҳияи меъёрҳо барои арзёбӣ ва интиҳоби лоиҳа;
- Қабули лоиҳаҳо;
- Таъсис додани гурӯҳи корӣ оид ба интиҳоби лоиҳаҳо;
- Пешниҳоди грант барои татбиқи лоиҳа;
- Мониторинг ва арзёбии ҷараёни татбиқи лоиҳа;
- Ҷамъбасти лоиҳа.

Дар замимаи 3 намунаи лоиҳаи хурд, ки аз тарафи ҷавонони пешсаф татбиқ шудааст, пешниҳод мегардад. Инчунин шумо метавонед, маълумоти бештарро оид ба ҷараёни интиҳоби лоиҳаҳои хурд аз сомонии Академияи Таҳсилоти Тоҷикистон - www.aot.tj – *Маърифати шаҳрвандӣ – Лоиҳаҳои хурд* дастрас намоед.

5.4. Ҷалби ҷавонон ба фаъолияти ихтиёрӣ

Ҷалби ҷавонон ба фаъолияти ихтиёрӣ ҳисси масъулиятшиносии шаҳрвандии онҳоро баланд мебардорад. Асосан дар доираи барномаи пешсафӣ гурӯҳҳои ихтиёрон таъсис дода шуда, тавассути он масъалаҳои иҷтимоии аҳолии ниёзманди маҳал тавассути хизматрасонии ҷамъиятӣ ҳаллу фасл мегарданд. Гурӯҳи ихтиёриён инчунин метавонанд маърақаҳои огоҳкунӣ, омӯзишӣ ва дигар ҷорабиниҳоро ташкил намоянд.

Замимаҳо

Замимаи 1. Намунаи машғулият

Нақшаи намунавӣ

Номи машғулият	Ҳуқуқҳои худро донед!								
Натиҷаи таълим	<ul style="list-style-type: none"> – Иштирокчиён ҳуқуқ ва ўҳдадориҳои худро медонанд; – Иштирокчиён мафҳумҳои «ҳуқуқи инсон», «қонуният» ва «қонун»-ро шарҳ дода метавонанд; – Иштирокчиён ҳуқуқҳои худ ва дигаронро ҷимоя карда метавонанд.								
Маводи зарурӣ	4 вараки калон (флипчарт), ду маркери ранга, куттӣ, варақаҳо. Маводи тақсимотии 1. Ҳуқуқ, озодиҳо ва ўҳдадориҳои инсон ва шаҳрванд								
Дастур Лаҳзаи яхшиканӣ ё фаъолгардони хонандагон <ol style="list-style-type: none"> 1) Аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки ба саволи зерин ҷавоб гардонанд: <i>Чаро мо ба ҳуқуқҳои инсон ниёз дорем?</i> 2) Ақидаҳои хонандагон ба тахтаи синф ё флипчарт навишта шуда, дар охир муҳокима ва таҳлил карда мешаванд. Қадамҳои асосии машғулият Омодагии пешакӣ: дар варақаҳои алоҳида ибораҳои зеринро нависед, варақаҳоро тоб дода, ба куттӣ андозед: <i>Ҳуқуқ; Ҳуқуқ ба ҳаёт; Ҳуқуқ ба ҷимояи судӣ; Ҳуқуқи дахлнопазири ба ҳаёти шахсӣ; Ҳуқуқ ба мусофирати озод; Ҳуқуқ ба озодиҳои суҳан ва матбуот; Ҳуқуқ ба интиҳоби озоди дин; Ҳуқуқи иштирок дар ҳаёти сиёсӣ, идораи давлат бевосита ва ё ба воситаи вакилониаш; Ҳуқуқи иштирок дар воҳӯриҳо; Ҳуқуқи муттаҳид шудан; Ҳуқуқи соҳиби моликият ва мерос будан; Ҳуқуқ ба меҳнат; Ҳуқуқ ба истироҳат; Ҳуқуқи кафолати таъмини иҷтимоӣ; Ҳуқуқи ҳифзи саломатӣ; Ҳуқуқ ба таҳсил қардан; Ҳуқуқ ба фарҳанг ва маънавият; Ҳуқуқ ба манзил; Ҳуқуқи ҷимояи модару кӯдак</i> <ol style="list-style-type: none"> 1) Иштирокчиёнро ба чор гурӯҳи баробар тақсим намоед. Аз гурӯҳҳо хоҳиш намоед, ки байни худ сарвари гурӯҳро интиҳоб намоянд. 2) Ба гурӯҳҳо маводи тақсимотии 1. Ҳуқуқ, озодиҳо ва ўҳдадориҳои инсон ва шаҳрвандро супоред. Ба гурӯҳҳо дақиқа вақт дода аз онҳо хоҳиш намоед, ки ахбори пешниҳодшударо хонанд, муҳокима кунанд ва дар дафтарҳо қайдҳо кунанд. Ба гурӯҳҳо фаҳмонед, ки пас аз ин вазифа бозии викторинаро мегузаронед, аз ин лиҳоз онҳо бояд бодикқат маълумотро хонанд ва омода шаванд. 3) Пас аз дақиқа маводи тақсимоти аз назди гурӯҳҳо гиред. Дар тахтаи синф ҷадвал кашида, дар катакҳои болоии он номи гурӯҳ (ё рақами онро) нависед. Масалан:<table border="1" data-bbox="300 1669 1372 1732"><thead><tr><th>Гурӯҳи 1</th><th>Гурӯҳи 2</th><th>Гурӯҳи 3</th><th>Гурӯҳи 4</th></tr></thead><tbody><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr></tbody></table>		Гурӯҳи 1	Гурӯҳи 2	Гурӯҳи 3	Гурӯҳи 4				
Гурӯҳи 1	Гурӯҳи 2	Гурӯҳи 3	Гурӯҳи 4						
<ol style="list-style-type: none"> 4) Сипас, ба гурӯҳҳо шартӣ бозиро фаҳмонед. Шартӣ бозӣ: Сарварони гурӯҳҳо омада, як варақаро аз куттӣ мегиранд. Мавзӯи дар варақабударо бо ҳамгурӯҳонаш дар муддати ду дақиқа муҳокима карда, як нафарро барои ба савол ҷавоб додан интиҳоб									

мекунад. Хонандаи интихобшудаи ҳар гурӯҳ аввал мавзӯро хонда, дар муддати як дақиқа онро шарҳ медиҳад. Агар гурӯҳ ҷавоби дуруст пешниҳод наояд, он гоҳ соҳиби як ҳол мешавад. Гурӯҳҳо якҷанд маротиба то тамои шудани варақаҳо бозиро иҷро мекунанд. Дар охир ҳолҳо ҷамъбаст шуда, гурӯҳи ғолиб интихоб мешавад.

Бозӣ “Мамлақати нав”

- 1) Ба иштирокчиён фаҳмонед, ки чор мамлақати нав бунёд карда шудааст. Дар ин мамлақатҳо барои ба вучуд овардани ҳаёт ҳамаи манбаъҳои зарурӣ ҳастанд, аммо то ҳол ҳеҷ кас дар он ҷо зиндагонӣ накардааст. Дар ин мамлақатҳо қонунҳо ва таърих вучуд надорад. Иштирокчиён шахрвандони ин давлатҳои нав мебошанд.
- 2) Иштирокчиён дар гурӯҳҳои хурд фаъолият намуда ба мамлақати худ номгузорӣ мекунанд. Дар якҷоягӣ рӯйхати 10 намуди ҳуқуқҳои инсонро, ки аз ҳама муҳимтар барои зиндагии аҳолии худ мешуморанд, бо розигии тамоми гурӯҳ омода наояд. Гурӯҳҳо натиҷаи кори худро ба ҳамаи иштирокчиён муаррифӣ мекунанд ва дар натиҷаи бозӣ ҳамаи гурӯҳҳо як рӯйхати умумиро тайёр мекунанд.
- 3) Натиҷаи бозиро бо иштирокчиён муҳокима намоед ва хулосаҳо бароред. Бо ҷавонон муҳокима намоед, ки оё кишваре бо ҳуқуқҳои, ки номбар карда шудааст, вучуд дорад? То чи андоза ин ҳуқуқҳо ба аҳолии ин кишвар ҳаёти осударо таъмин карда метавонанд? Дар вақти хулосабарории ин кишварро бо Тоҷикистон муқоиса намоед.

Арзёбӣ ва ҷамъбасти машғулият

Аз иштирокчиён хоҳиш кунед, ки ҷадвали поёнро ба дафтарашон кӯчонда, ба саволҳои ҷавоб гардонанд:

Имрӯз ман чиро аз худ кардам?	Чиро пурра фаҳмидам ва ба дигарон гуфта метавонам?	Бо кадом саволҳои оид ба масъалаи мазкур бе ҷавоб монданд?

Аз якҷанд иштирокчиён хоҳиш кунед, ки ҷавобашонро ба аҳли синф хонанд. Ба иштирокчиён ташаккур гуфта, машғулиятро ҷамъбаст намоед.

Замимаи 2. Воситаҳои таълим ва арзёбии маърифати шахрвандӣ

Таълими хонандамеҳвар чист?⁶

Дар таълими хонандамеҳвар бештар ба натиҷаҳои таълим ва азхудкунии мавод аз тарафи хонандагон таъия карда мешавад, на ба омӯзонидан (дарсдиҳӣ). Он шароити таълими омӯзишро талаб мекунад, ки таҷрибаи хонанда дар маркази диққат аст.

Дигаргунии асосӣ аз «Ман ба шумо нақл мекунам ва шумо медонед/меомӯсед» ба «Ман мехоҳам, ки бо шумо роҳроеро кашф намоем, ки самарабахии ва ба эҳтиёҷ ҷавоб гӯянд» гузаштан аст.

Таълими хонандамеҳвар аз назарияҳои зерин маншаъ мегирад:

1. Назарияи таълими проблемавӣ (Илина Т.А.)
2. Таълими ба шахсият нигарондасуда (Якиманская И.С.)
3. Педагогикаи ҳамкорӣ (Ушинский Н.Д., Макаренко А.С.)
4. Технологияи фардикунонии таълим (Унт И.Э., Гранитская А.С., Шадриков В.Д.)

Дар таълими хонандамеҳвар:

- **Хонандагон** ҳамчун зарфи ҳолӣ қабул карда намешаванд. Онҳо қобилияти фаҳмида гирифтани ва сарфаҳм рафтани доранд.
- **Диққати асосӣ** на танҳо ба мазмуни таълим (*чиро омӯзонем?*), балки ба **раванди таълим** (*чӣ тавр раванди таълимро самарабахии гардонем?*) равона мегардад.
- Идрок ва азхудкунии хонандагон вазифаи асосии омӯзгор аст.
- **Хонандагон бо роҳҳои гуногун меомӯзанд** ва мутаносибан усули гуногуни дарккунӣ доранд. Шахсикунонӣ ва фардикунонии ҷавобҳои хонандагон дастгирӣ карда мешавад.
- **Омӯзиш ҳамчун раванди фаъоли инкишофёбандаест**, ки алоқаҳо (байни фактҳо, ғояҳо, ҷараёнҳои гуногун) муназзам тағйир меёбанд ва сохтори онҳо ислоҳ мешавад. Чунин алоқаҳо тавассути муколамаи байни омӯзгору хонандагон ва байни хонандагону ҳамсолони онҳо дастгирӣ мешаванд. Хонандагонро ҳамеша барои баён кардани фарзияҳои худ доир ба ҳалли мушкилот ва масъалаҳои, ки онҳо дар болои он кор мекунанд, ҳавасманд мегардонад.
- **Хонандагон** тавассути нақл кардан, шунидан, хондан, навиштан, мулоҳизаронӣ атрофи мазмун, ғояҳо, саволҳо, мушкилот ба бунёди аҳамияти худ машғуланд.
- **Нақша ва барномаҳои таълим** на танҳо дар доираи «далелҳо»-е, ки хонандагон бояд донанд, балки дар атрофи равандҳои, ки тавассути онҳо таълим бояд инкишоф ёбад, (*чӣ тавр сурат мегирад?*) таҳия мешаванд.

Таълими интерактивӣ⁷

Идораи раванди дарс, тақсими имконияти таълимгирӣ ва ҳамкорӣ асоси таълими интерактивиро ташкил медиҳанд. Ҳангоми банақшагирии дарси интерактивӣ иштироки фаъолу мақсадноки хонанда, ҳамкорӣ ба барои ноил гаштан ба мақсади дарс ва натиҷаҳои таълим, арзёбии дуруст ва саривақтӣ нақши калон мебозад.

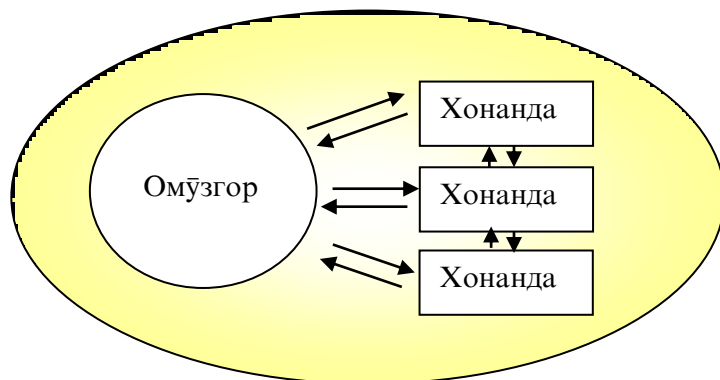
Калимаи «*интерактив*» аз калимаи англисии «*interact*» гирифта шуда, маънояш «**inter**» - «байни ...» ва «**act**» - «амал, фаъолият» мебошад. Яъне ҳамкорӣ ҳангоми азхудкунии

⁶Ниёзов Ф., Олимова Ф. Маърифати таълим: сустҷӯ ва бозёфт. Дастур барои худомӯзии омӯзгорони фанни забони тоҷикӣ. - Душанбе, 2012. - 78с.

⁷Тошбоева З., Ниёзов Ф. Такмили маҳорати педагогии омӯзгорони фанҳои забон ва адабиёти тоҷик. Маводи ёрирасон ба барномаи таълимии курсҳои такмили ихтисоси омӯзгорони фанҳои забон ва адабиёти тоҷик. -Душанбе, 2010. - 71 с.

донишҳои нав, ноил гаштан ба мақсаду натиҷаҳои таълим аст. Ин ҳамкорӣ дар муоширати байни омӯзгор ва хонандагон, хонанда ва хонандагон, омӯзгор ва хонанда зоҳир мегардад.

Ҳамкориҳои мазкур дар нақшаи зерин нишон дода шудааст:

Принсипҳои таълими интерактивиро чунин баён кардан мумкин аст:

1. **Таксимои баробари имкониятҳои таълим** – яъне ба ҳар як хонанда имконияти дар раванди дарс иштирок кардан дода мешавад. Ин амал тавассути корҳои дунафара ва гурӯҳӣ сурат мегирад.
2. **Озодии баён** – хонанда (хонандагон) имконияти озодона баён кардани фикрро доранд;
3. **Масъулиятшиносӣ** – хонандагон ба гирифтани таълим масъуланд;
4. **Тағйири нақшо** – омӯзгор дар дари интерактивӣ нақши роҳбаладро касб мекунад. Ӯ тавассути масъалаву саволҳои гуногуни таълим хонандагонро ба самти дуруст равона месозад;
5. **Фазои мусоиди таълим** – масъалаҳо, матнҳо, саволҳо ва тарзи муоширату ороиши синф ба ҳавасмандгардонии фаъолияти таълимии хонанда равона мешаванд;
6. **Таълими бе «тамға»** – дар раванди дарси интерактивӣ калимаҳои «духонак», «танбал», «сегирак» ва амсоли ин истифода бурда намешаванд;
7. **Арзёбии ташаккулдиҳанда** – арзёбӣ дар таълими интерактивӣ на барои танбех додан, балки барои ташаккули фаъолияти таълимии хонанда истифода мешавад;
8. **Идораи бонизомии дарс** – ҳама гуна фаъолият дар дарс ба азхуд кардани донишҳо ва ноил гаштан ба мақсаду натиҷаи таълим равона мегардад.
9. **Ба эътибор гирифтани шахсияти хонанда** – дар дарси интерактивӣ хоҳиш, завқ ва зеҳни хонанда ба эътибор гирифта мешаванд.

Татбиқи таълими интерактивӣ аз омӯзгор малакаҳои зеринро талаб мекунад:

- омӯзгор *воситаҳои гурӯҳбандиро истифода бурда тавонад;*
- хонандагонро ба муҳокимаи масъалаҳои таълим водор карда тавонад;
- хонандагонро дуруст арзёбӣ кунад;
- саволу масъалаҳое, ки хонандагонро барои амиқ азхуд кардани маводи таълим водор мекунад, таҳия карда тавонад;
- идораи синфро дуруст ба роҳ монда тавонад;
- тавассути муоширати хуб фазои мусоиди таълимро таъкил кунад.

Мақсади асосии истифодаи низомии интерактивии таълим тайёр намудани хонандагон ба фаъолияти зеҳнӣ иҷтимоии минбаъда аст. Зеро дар асри XXI аз шахрвандон малакаҳои тавассути ҳамкорӣ таҳлили масъалаҳои гуногуни ҳаётӣ ва қабули қарори зарурӣ талаб карда мешавад.

Арзёбии ташаккулдиханда⁸

Усули баҳодиҳиест, ки тавассути он муаллиму хонандагон раванди таълимро таҳлил карда, хулосаи зарурӣ мебароранд. Воситаҳои арзёбии ташаккулдиханда ба муаллимон имконият медиҳанд, ки раванди таълимро ба мушоҳида гирифта, бо маслиҳату машварат фаъолиятро барои расидан ба мақсадҳои таълим равона созанд. Ин навъи арзёбӣ хонандагонро водор месозад, ки сатҳи инкишофшонро худ муайян кунанд ва барои дастрасӣ ба сатҳи дигари ахбор ва тарзи ба он расидан шароит фароҳам оранд.

Дар ин самт таҳқиқоти зиёде гузаронида шудааст, ки натиҷаи онҳоро метавон ба таври зерин хулоса кард:

- арзёбии ташаккулдихандаи дуруст ба роҳ мондашуда, натиҷаҳои имтиҳонҳои ҷамъбастиро баланд бардошта, хонандагонро барои тамоми умр дониш андӯхтан омода месозад;
- дар раванди арзёбии ташаккулдиханда муаллим на ҳамчун нозир, балки ҳамчун ҷамоҳангсоз ва роҳбалад фаъолият мекунад;
- дар арзёбии ташаккулдиханда муаллим ҳамчун муҳаққиқ фаъолият мекунад;
- арзёбии ташаккулдиханда раванди вазифаю имкониятҳои таълимро муайян менамояд;
- муқоисаи дониши хонандагон ба ҳамдигар, аз ҷумла тавассути тестҳо, саволҳои бо «ҳа» ва ё «не» ҷавобшаванда, ба меъёрҳои андозагирӣ мувофиқ, масалан, иншо бояд аз 500 калима кам набошад, 5 ё 10 ҷумлаи мураккаби тобеъ навиштан ва амсоли инҳо арзёбии ташаккулдиханда буда наметавонанд.

---

⁸Ниёзов Ф., Олимова Ф. Арзёбӣ – асоси пешрафт. Дастури методӣ барои муаллимони забон ва адабиёти тоҷик. – Душанбе, 2010

Замимаи 3. Намунаи лоиҳаҳои хурд

«Тозагӣ гарави саломатист»

Рақами лоиҳа: №5

Макони татбиқшавии лоиҳа: н. Рашт. ш.Фарм, ҷамоатҳои Навдӣ ва Боқӣ Раҳимзода.

Санаи оғоз ва анҷоми лоиҳа: 01.05.2013 то 01.07.2013

Мӯҳлати давомёбии лоиҳа: 2 моҳ

Маблағи буҷаи умумӣ: 300\$

Шахсони масъули лоиҳа: Шодиев Назарвалӣ, Шодиев Шухрат, Мирзоева Насиба, Маҳмадҷонова Моҳира.

Эълони лоиҳанависӣ, ки аз тарафи “Барномаи Ҷавонони Пешсаф” пешниҳод карда шуд. Дар ин раванд якҷанд иштирокчиёни “БҶП” лоиҳаҳои худро доир ба “эҳтиёҷоти маҳал” пешниҳод намуданд, ки яке аз онҳо лоиҳа бо номи “Тозагӣ гарави саломатист” пешниҳод шуда буд, дастгирӣ ёфт. Ин лоиҳа аз якҷанд фаъолиятҳои омӯзишӣ, мизи мудаввар, семинарҳо, ва шанбегиҳо иборат буд.

Пеш аз оғози лоиҳа гурӯҳи ташаббускор бо маъмурияти корхонаи камуналии ва ҳифзи муҳити зисти ноҳия, мактаби миёнаи №1, ва дар байни гурӯҳҳои ташаббускорону ихтиёрони Барномаи Ҷавонони Пешсафи шаҳраки Фарм, ҷамоатҳои Навдӣ ва Боқӣ Раҳимзода вохӯриҳо ва сӯҳбатҳо гузаронида шуданд.

Инчунин, бо ҳамроҳии ҳисобчиҳои “БҶП” ҳама он лавозимоти корӣ, ки барои шанбегиҳо

(бели тез, бели нова, чанголак, чоруб, охолгирак, дастпӯшак, халтаи партовгирӣ, сатил) ва барои семинарҳо (дафтар, ручка, ҷузвдон) лозим буданд, харидорӣ намуда, ба кор шурӯъ намуданд.

Лоиҳа дар давоми ду моҳ аз 01.05.2013 то 01.07.2013 давом карда, дар ин муддат гурӯҳи валантиёрон зиёда аз 6-шанбегӣ, 3 мизи мудаввар ва 4 семинар дар бораи «ҳифзи муҳити зист» гузарониданд.

Боиси хурсандист, ки бисёри мардум, хусусан савдогарони бозори марказӣ аз ин кори хайр ва ибратангез хурсанд шуда, дар назди мағозаҳо партовдонҳои худро ҷойгир намуданд. Мо мефаҳрем, ки

ин кор аз дасти мо валантиёрони БҶП бе мушкilot анҷом ёфт

Замимаи 4. Барномаи Конфронси Чавонон

COUNTERPART
INTERNATIONAL

Конфронси Чавонон

Барномаи Чавонони Пешсаф

Ш. Душанбе, Ҷумҳурии Тоҷикистон
Меҳмонхонаи «Тоҷикистон»

Барнома

Сессияи умумӣ

09:00-09:30	Бақайдгирӣ
09:30-09:40	Сарсухан <i>Мӯмин Сидиқшоев- Намояндаи Каунтерпарт Интернэшнл дар Ҷумҳурии Тоҷикистон</i>
09:40 – 09:50	Сарсухан <i>Чарлз Спект, директори муваққатии ЮСАИД дар ҚТ</i>
09:50 - 10:05	«Стратегияи Чавонон дар ҚТ- нақшаҳо ва имкониятҳо» <i>Кабирдҷон Қӯраев, Ҷонишини якум, Кумитаи Кор бо Чавонон, Варзиш ва Саёҳӣ</i>
10:05-10:15	Барномаи Чавонони Пешсаф ба мо чи имкониятҳо дод? <i>Тақдироти хатмкунандагони Барномаи Чавонони Пешсаф</i>
10:15-10:35	«Амалияи беҳтарини ғаёлсозии чавонон дар Қазоқистон» <i>Наталя Бахмүтова, мутахассис аз Қазоқистон</i>
10:35–10:45	«Иштироки чавонон дар мубоҳизаҳо бо мақсади Ҳазорсола баъд аз соли 2015 <i>Парвиз Бобоев, Фонди СМИ оид ба аҳоли</i>
10:45-11:00	Танаффус ба қаҳва
11:00-15:00	Мубоҳизаи мувозӣ дар гурӯҳҳои махсус (бо танаффус ба қаҳва)

15:00-15:30	Танаффус ба қахва
15:30-15:45	Тақдимоти гурӯҳи якуми махсус
15:45-16:00	Тақдимоти гурӯҳи дуввуми махсус
16:00-16:15	Тақдимоти гурӯҳи сеюми махсус
16:15-17:00	Тавсия ва қарори хотимагии конфронс

Гурӯҳи якуми махсус

Гурӯҳи махсус барои муҳофизати фаъолгардонии ҷавонон ба тавассути маърифати шаҳрвандӣ

Ёрманд – Нодира Раҳмонбердиева

11:00-11:20	Шиносой, чашмдошт ва банақшагирӣ-Ёрманд
11:20-11:30	«Таҷрибаи Барномаи Ҷавонони Пешсаф барои ҷалб намудани ҷавонон ба маърифати шаҳрвандӣ; натиҷа ва мушкилотҳо» <i>Хатмқунандагони Барнома аз Раиш</i>
11:30-11:40	Савол ва ҷавобҳо оид ба тақдимот
11:40-11:50	«Барномаи мунозирот ҳамчун пешрафти усули фикри танқидӣ» <i>Хатмқунандагони барномаи муҳофизоти фонди Сорос</i>
11:50-12:00	Савол ва ҷавобҳо оид ба тақдимот
12:00-13:00	Танаффус барои хӯрокаи наҳорӣ
13:00-13:10	«Мақтабҳои тобигонаи Ташкилоти бехатарӣ ва Ҳамкорӣ дар Аврупо бо иштироки ҷавонон дар ҳаёти сиёсӣ-таҷрибаи иштирокчиён» <i>Хатмқунандагони мактаби тобигонаи Ташкилоти бехатарӣ ва Ҳамкорӣ дар Аврупо</i>
13:10-13:20	Савол ва ҷавобҳо оид ба тақдимот
13:20-14:30	Муҳофиза-имкониятҳои маърифати шаҳрвандӣ дар ҚТ
14:30-15:00	Тавсияи хотимагӣ ва тайёрии тақдимот ба мавзӯи «Мушкилотҳо ва комёбиҳо барои фаъолгардонии ҷавонон ба тавассути маърифати шаҳрвандӣ»

15:00-15:30 Танаффус ба қаҳва

Гурӯҳи дуввуми махсус

Гурӯҳи махсус барои муҳокимаи фаългардонии ҷавонон бо тарғибот, таъсир ба сиёсат ва дигар ташаббусҳо барои мустаҳкам гардонидани сарварӣ

Ёрманд-Зарнигор Раҷабова

- 11:00-11:20 **Шиносой, чашмдошт ва банақшагири-Ёрманд**
- 11:20-11:30 **«Маъракаи маълумоти ҳамчун воситаи таъсир ба фаългардонии сиёсати иҷтимоӣ»**
Хатмқунандагони Барномаи Ҷавонони Пеишаф аз Панҷакент
- 11:30-11:40 Савол ва ҷавобҳо оид ба тақдирот
- 11:40-11:50 **Воситаҳои тарғибот**
Ташиклоти гайридавлатӣ «Ҷавонони асри XXI»
- 11:50-12:00 Савол ва ҷавобҳо
- 12:00-13:00 Танаффус ба наҳорӣ
- 13:00-13:10 **«Иштироки ҷавонон барои фаългардонии сиёсат бо муҳофизати тандурустӣ»**
Ташаббуси «Насли навраси Тоҷикистон» маблағгузориши ташиклоти GIZ
- 13:10-13:20 Савол ва ҷавобҳо оид ба тақдирот
- 13:20-14:30 Мубоҳиза ба мавзӯи – «Имконияти фаългардонии ҷавонон ба воситаи тарғибот ва таъсир ба фаългардонии сиёсат дар ҶТ»
- 14:30-15:00 Тавсияи хотимаӣ ва тайёрии тақдирот ба мавзӯи «Мушкилотҳо ва комёбиҳо барои фаългардонии ҷавонон ба тавассути тарғибот ва таъсир ба фаългардонии сиёсат дар ҶТ»
- 15:00-15:30 Танаффус ба қаҳва

Гурӯҳи махсуси сеюм

Гурӯҳи махсус барои муҳокимаи фаъолгардонии ҷавонон бо тавассути ҷалб намудан барои кӯмак ба ҷамоатҳои худ, корҳои фидоӣ ва ташкил додани шабакаҳои ҷавонон.

Ёрманд-Умед Улуғов

- 11:00-11:20**   **Шиносой, ҷашмдошт ва банақшагири-Ёрманд**
- 11:20-11:30**   **«Ҷавобгар ба эҳтиёҷоти ҷамъият-Лоихаи «Софи Нӯшокӣ»**
Хатмқунандагони Барномаи Ҷавонони Пешсаф дар Тоҷикистон
- 11:30-11:40**   Савол ва ҷавобҳо оид ба тақдирот
- 11:40-11:50**   **«Пешрафт-Маблаггузори ба капитали башари»**
Ташиқоти гайридавлатӣ «Пешрафт»
- 11:50-12:00**   Савол ва ҷавобҳо оид ба тақдирот
- 12:00-13:00**   Танаффус ба наҳорӣ
- 13:00-13:10**   **«Иштироки ҷавонон барои кӯмак ба ҷамъият» Фонди Евросиё**
дар ҚТ
- 13:10-13:20**   Савол ва ҷавобҳо оид ба тақдирот
- 13:20-14:20**   Муҳокимаи фаъолгардонии ҷавонон бо тавассути ҷалб намудан барои кӯмак ба ҷамоатҳои худ, корҳои фидоӣ ва ташкил додани шабакаҳои ҷавонон.
- 14:20-15:00**   Тавсияи хотимаӣ ва тайёрии тақдирот дар мавзӯи «Мушқилотҳо ва комёбиҳои ҷавонон ба воситаи ҷалб намудан барои кӯмак ба ҷамъият, корҳои фидоӣ ва ташкил додани шабакаҳои ҷавонон
- 15:00-15:30**   Танаффус ба қавҳа